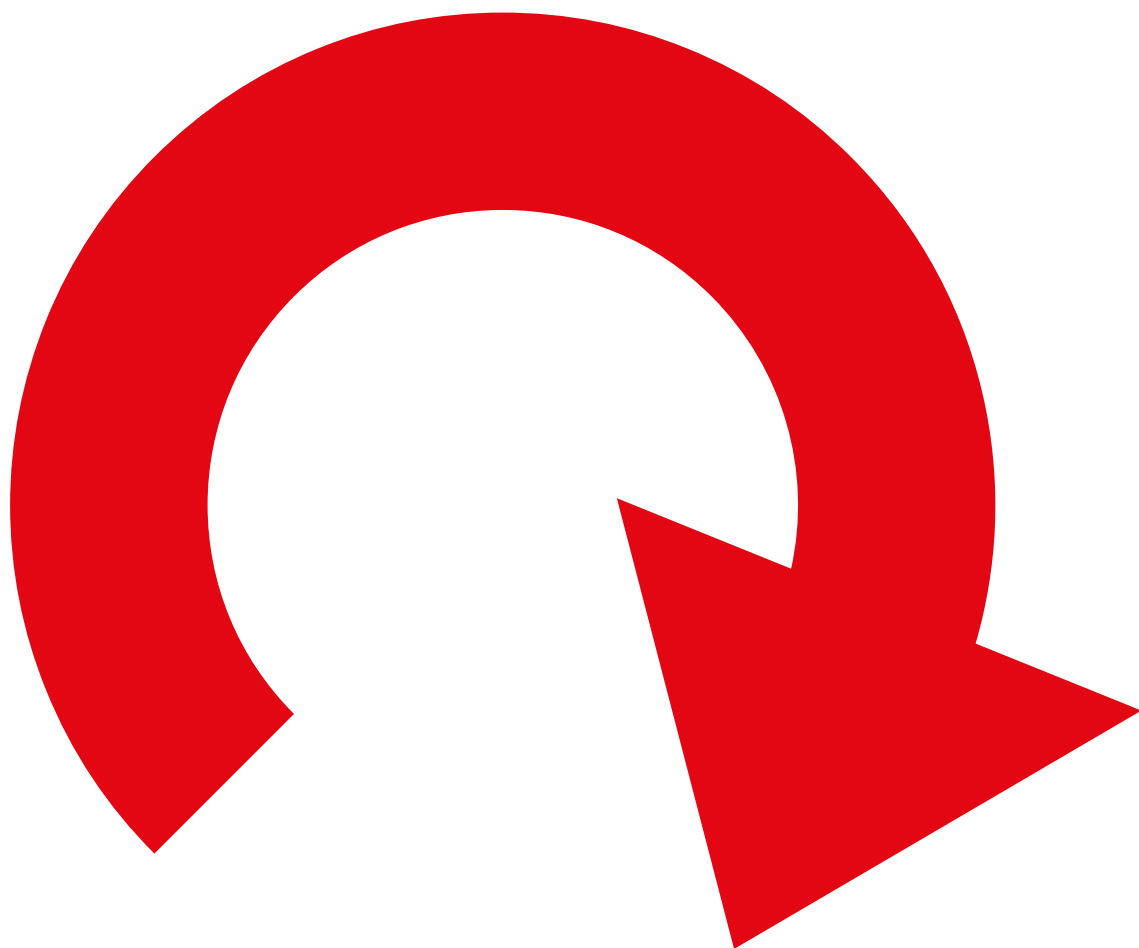

Gemeente
Amsterdam

Duurzaam
Amsterdam

Duurzaam Amsterdam

Agenda voor duurzame energie,
schone lucht, een circulaire economie
en een klimaatbestendige stad

Vastgesteld door de Gemeenteraad van Amsterdam op 11 maart 2015

Inhoudsopgave

Vooraf	7
I Ambitie en richting	8
1. Duurzame energie	10
2. Schone lucht	20
3. Circulaire economie	26
4. Klimaatbestendige stad	32
5. Gemeente Duurzaam	38
II Samenhang	42
III Aanpak	46
1. Integrale aanpak	47
2. Organiseren van de agenda	51
3. Financieren van transitie	54
4. Monitor en bijsturen	58
IV Overzicht	62
1. Uitvoeringsprogramma	63
2. Planning	68
3. Samenvatting	70

Leeswijzer

Vooraf: Voorwoord van wethouder Duurzaamheid Abdeluheeb Choho, en tevens de inleiding op deze Agenda Duurzaamheid.

Deel I Ambitie en richting: In deel I zijn ambities en doelen van deze agenda uitgewerkt via vijf thema's, ofwel transitiepaden. Dat zijn: duurzame energie, schone lucht, circulaire economie en een klimaatbestendige stad. Met als vijfde pad het verduurzamen van de gemeente zelf. Deze transitiepaden dragen bij aan een duurzaam Amsterdam.

Deel II Samenhang: De vijf transitiepaden hangen op onderdelen nauw samen. Ook is er samenhang met domeinen als mobiliteit, wonen en werken, de gebouwde omgeving, monumenten en erfgoed, onderwijs, sport, werk, openbare ruimte, groengebieden, gebiedsontwikkeling, transformatie en infrastructuur. Deel II gaat hier kort op in en verbeeldt de samenhang.

Deel III Aanpak: De gemeente stelt een integrale aanpak voor om doelen te realiseren. Deze werkwijze is beschreven in deel III. Ook staat in dit deel hoe de uitvoering van de Agenda Duurzaamheid is georganiseerd binnen de gemeentelijke organisatie. De financiering van de transitie naar een duurzaam Amsterdam is hier te vinden. En tot slot, hoe de gemeente vat houdt op wat er wel en niet gebeurt: het monitoren van het proces.

Deel IV Overzicht: In het overzicht is het uitvoeringsprogramma samengevat op doelen, richting en maatregelen. Ook is hier de planning voor bespreking of instemming door het stadsbestuur weergegeven. Ten slotte wordt een samenvatting gegeven van deze agenda.

Vooraf

In het coalitieakkoord 'Amsterdam is van iedereen' heeft de verduurzaming van Amsterdam een prominente plaats gekregen. Een duurzamer Amsterdam wordt gezien als uitgangspunt voor hoe we de stad willen ontwikkelen, voor de kansen die we willen creëren. Duurzaamheid zien we als motor voor de samenleving en als aanjager van de economie.

Stippen op de horizon zijn nodig om te laten zien wat we bij grote problemen als klimaatverandering, luchtvervuiling en grondstoffschaarste willen bereiken. De echte uitdaging is nu los te komen van het ontwikkelen van nieuwe visies en vergezichten, en pragmatisch in onze stad aan de slag te gaan.

De urgentie en de wereldproblematiek benoemen we in deze agenda nauwelijks. Die zijn bekend en evident. In plaats daarvan stellen we onze doelen dichtbij en bedenken we wat wij nu zelf, niet de generaties na ons, kunnen doen om die doelen te bereiken.

Want we moeten nu starten met het opruimen en aanpakken van de vervuiling en de verspilling in de stad. Amsterdam oogt schoon, maar de lucht die we inademen is vies, het binnenklimaat in scholen te vaak ongezond, de energierekening voor veel mensen onbetaalbaar, de verspilling van waardevolle grondstoffen te groot en de drempels voor creatieve, duurzame initiatieven vaak te hoog.

Gelukkig is het potentieel voor Amsterdam enorm. Als we samen met alle Amsterdammers, met duurzame opwek en energiebesparing, onze totale energierekening van 1,8 miljard euro met 10 procent verlagen, dan levert dat onze lokale economie 180 miljoen euro op. Verminderen we het aantal kilometers die vervuilende voertuigen door de stad rijden en gaan we slimmer om met logistiek, dan wordt onze lucht schoner en de verkeerscirculatie beter. Volgen we de koplopers die in plaats van afval, grondstoffen produceren, dan bouwen we een circulaire economie. Leggen we op daken waar dat kan daktuinen aan, dan is Amsterdam aanzienlijk beter bestand tegen

de hevige en kostbare regenbuien die ons nog te wachten staan.

Deze Agenda Duurzaamheid is géén dichtgetimmerd uitvoeringsprogramma, maar formuleert wel ambities, doelen en uitwerkingsrichtingen. Het is in die zin letterlijk een 'agenda'. De richting van ons college is duidelijk.

Klimaatneutraal bouwen blijft niet langer een intentie, maar wordt een belangrijke wegingsfactor. Zo gaan we van de huidige 1 procent naar 75 procent geplande energie neutrale nieuwbouw in de stad. Om de lucht in de stad te verbeteren, stimuleren we schone voertuigen, maar voeren we ook milieuzones in. Zo halen we niet alleen de Europese normen, maar verminderen we ook de hoeveelheid roet met tientallen procenten en maken we de lucht stap voor stap gezonder. Door het percentage afval dat we scheiden in de komende vier jaar te verdubbelen, zijn we als Amsterdam niet langer het slechtste jongetje van de klas.

De gemeente heeft hierbij een bescheiden, maar niet onbelangrijke rol. Wij moeten belemmerende regelgeving wegnemen, maar ook duidelijke normen stellen. Wanneer de markt het in de financiering van veelbelovende initiatieven en innovaties nog laat afweten, moeten wij bijspringen. Waar Amsterdammers en hun organisaties of bedrijven informatie en verbinding zoeken, zijn wij beschikbaar en bereikbaar. Aan koplopers die opstaan, bieden we een podium. En niet in de laatste plaats, onze gemeentelijke organisatie zal zelf van achterblijver in koploper veranderen.

Amsterdam heeft heel veel om trots op te zijn. We zijn een stad met een groot aantal denkers, doeners, techneuten, uitvinders, ondernemers en "gewone" burgers die tijd, creativiteit en noeste arbeid steken in de verduurzaming van de stad. Met die mensen wil ik bouwen aan een circulaire Amsterdamse economie en een duurzaam Amsterdam.

Abdeluheh Choho
Wethouder Duurzaamheid

I Ambitie en richting

In deel I zijn voor vijf transitiepaden ambities, doelen en richting uitgewerkt. De eerste vier transitiepaden gaan over de stad Amsterdam: duurzame energie, schone lucht, circulaire economie en een klimaatbestendige stad. Het vijfde pad is de verduurzaming van de gemeentelijke bedrijfsvoering zelf. Voor elk transitiepad geldt dat 'omdenken' de essentie is: om te komen tot nieuwe manieren van productie, consumptie en distributie om zo te verduurzamen.

Ten aanzien van de productie van duurzame energie luidt de ambitie om per inwoner 20 procent meer op te wekken ten opzichte van 2013 (het laatste jaar van de vorige Collegeperiode).

We kunnen versnellen door de bouw van nieuwe windmolens mogelijk te maken, een sterke groei van zonne-energie te faciliteren en het stads-warmtenet uit te breiden. De ambitie is ook om in 2020 per inwoner 20 procent minder energie te verbruiken dan in 2013. De gemeente ziet kansen deze versnelling te realiseren door de bestaande woningvoorraad te verduurzamen, energiebesparing in woningen, bedrijven en maatschappelijk vastgoed te realiseren en door energieneutraal bouwen te stimuleren.

De huidige maatregelen op het gebied van luchtkwaliteit zijn vooral gericht op het voldoen aan landelijke en Europese normen. We gaan de meetlat nu hoger leggen en verschuiven de focus van 'normen' naar 'gezondheid'. Wat 'gezond' of 'on gezond' is, wordt niet langer alleen maar bepaald door wat onze meetpunten aangeven: we gaan ook kijken naar gezondheidseffecten voor de individuele Amsterdammer. Bijvoorbeeld, wat de luchtkwaliteit is voor iemand die achter een 2 takt-brommer fietst.

Verder gaan we de uitstoot van roet terugdringen, een schadelijke stof waarvoor nog geen normen gelden. Dat betekent concreet dat we, samen met partners in de stad, een vlag planten in 2025: om vanaf dan uitstootvrij of zo schoon mogelijk te rijden. We geven iedereen de tijd om de voertuigen hierop aan te passen, waarbij de gemeente de helpende hand kan bieden. En als het zo ver is, reguleren en handhaven wij gemaakte afspraken via steeds strenger wordende milieuzones. De stad blijft koploper in elektrisch vervoer, door toe te groeien naar 4 duizend openbare oplaadpunten.

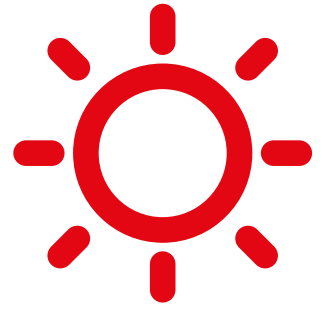
In de regio Amsterdam is de afgelopen periode via enkele pilots geëxperimenteerd met de overgang naar een circulaire economie. De komende periode gaan we inzetten op een echte omschakeling. Dat vraagt om stimuleren van bedrijvigheid, onderzoek en innovatie. Voor de gemeente is het van belang het systeem in beeld te krijgen. De komende periode maken we een inhaalslag op het gebied van het gescheiden inzamelen en recyclen van afval. De ambitie is om in 2020 65 procent van het huishoudelijk afval te scheiden voor nuttig hergebruik. Dat vraagt veel van de afvalketen en van de Amsterdammers.

Klimaatadaptatie ten slotte, is bij uitstek een samenwerkingsopgave. We zullen wateroverlast moeten gaan accepteren – maar kunnen nu al onze stad aanpassen op méér water, en op droge periodes. De komende collegeperiode gaan we uitzoeken wat nodig is om Amsterdam klimaatbestendig te maken, welke werkafspraken daarbij horen en waar het in ons werk een plek gaat vinden.

De gemeente Amsterdam verduurzaamt de eigen bedrijfsvoering. In 2025 is de eigen CO₂-uitstoot 45 procent minder dan in 2012. De gemeente koopt voor ca. 1,5 miljard euro jaarlijks in. Door duurzaam in te kopen draagt de gemeente bij aan het verduurzamen van productieketens. Daarnaast zal de gemeente het percentage gescheiden afval van de gemeentelijke kantoren omhoogbrengen van ca. 40% nu tot 75% deze periode.

1. Duurzame energie

Amsterdammers en bedrijven besteden jaarlijks zo'n 1,8 miljard euro aan hun energierekening, een geldstroom die jaar op jaar de stad uit stroomt. Zo'n 23 procent van de huurders van sociale woningen heeft moeite om de energierekening te betalen. De gemeente wil met partners in de stad meer investeren in energiebesparing en de productie van lokale duurzame energie. Hierdoor versterken we de economische structuur van onze regio en dragen we bij aan een betaalbaar woon- en vestigingsklimaat.

1.1 Ambities en doelen

De gemeente Amsterdam werkt met talloze partners aan de verduurzaming van de energiehuishouding om deze op termijn volledig fossielvrij – dus niet afhankelijk van kolen, olie of gas – te laten zijn. Omdat Amsterdam de komende jaren vermoedelijk sterk blijft groeien, willen we de duurzame energieprestatie per inwoner verbeteren. De stad heeft de volgende hoofddoelstellingen:

- In 2020 wordt per inwoner 20 procent meer duurzame energie opgewekt dan in 2013. Dit gaan we op de volgende manieren doen:
  - Meer zonne-energie en windenergie produceren.
  - Meer gebruik maken van duurzame warmte.
- In 2020 wordt per inwoner 20 procent minder energie verbruikt dan in 2013. Dit gaan we op de volgende manieren doen:
  - De bestaande woningvoorraad verduurzamen.
  - Het energieverbruik bij bedrijfsvastgoed en maatschappelijk vastgoed verlagen.
  - Energieneutrale nieuwbouw stimuleren.

1.2 Meer duurzame energie opwekken

Realisatie van de doelstellingen betekent een versnelling in zowel opwek als besparing van energie. Het aandeel duurzame energie is de afgelopen periode met 9 procent toegenomen. Dit komt doordat het AEB (Afvall Energie Bedrijf) Amsterdam duurzamer is gaan produceren en het stadswarmtenetwerk is uitgebreid. De komende periode willen we deze groei versnellen, maar ook meer gebruik maken van de natuurlijke bronnen wind en zon. Doelstelling is 18 megawatt (MW) aan extra windmolens, 151 MW aan extra zon (circa 950.000 vierkante meter aan zonnepanelen), en een groei van de duurzame stadswarmte naar circa 102 duizend aansluitingen. Daarnaast doen zich altijd nieuwe kansen voor, bijvoorbeeld op het gebied van biomassa en door inzet van nieuwe technologieën en procesinnovatie. Zie hiervoor ook paragraaf 1.5. Uiteraard moeten de bronnen die er al zijn, zoals warmte uit de afval energie centrale, optimaal kunnen blijven produceren en verder verduurzamen.

2013 Met zo'n 40.000 zonnepanelen die samen 6 ha (60.000m²) beslaan, wordt 9 MW aan stroom opgewekt. Voldoende voor het verbruik van zo'n 5.000 Amsterdamse huishoudens.

2020 Met zo'n 630.000 zonnepanelen, die tezamen 100 ha (1.000.000 m² = 1km²) beslaan, wordt 160 MW aan stroom opgewekt. Voldoende voor het verbruik van zo'n 80.000 huishoudens.

2040 Amsterdam haalt de grens van 1000 MW zonnestroom. Dat is meer dan tweederde van wat in potentie mogelijk is, namelijk 1300 MW. Voldoende voor het verbruik van zo'n 450.000 huishoudens.

Het effect van vermindering van het (fossiele) energieverbruik en meer duurzame energieproductie is dat de Amsterdamse CO₂-uitstoot wordt verlaagd. Deze inzet draagt daarmee bij aan het realiseren van een economie die in 2025 en 2040 respectievelijk 40 procent en 75 procent minder CO₂ uitstoot dan in 1990 het geval was (bron: Structuurvisie Amsterdam 2040). De huidige CO₂-uitstoot is 4.437 kiloton per jaar.

1.2.1 Meer zonne- en windenergie produceren

Zonne-energie is een zeer geschikte technologie voor bewoners en bedrijven. Zij kunnen zelf hun duurzame stroom opwekken. Voor kleinverbruikers van elektriciteit kan dat nu al concurrerend met de prijs van stroom uit het net. Voordeel is dat door zelf te investeren de afhankelijkheid van prijsverandering van stroom uit het net vermindert.

In de periode 2014-2018 wil de gemeente bijdragen aan de toename van zonne-energie in Amsterdam van 9 MW in 2013 naar 160 MW in 2020. Toename van windenergie is één van de belangrijke maatregelen van het SER Energieakkoord. Amsterdam zet in op minimaal 18 MW windenergie extra in 2020. Dat betekent een toename van de huidige 67 MW naar 85 MW in 2020.

Acties en maatregelen

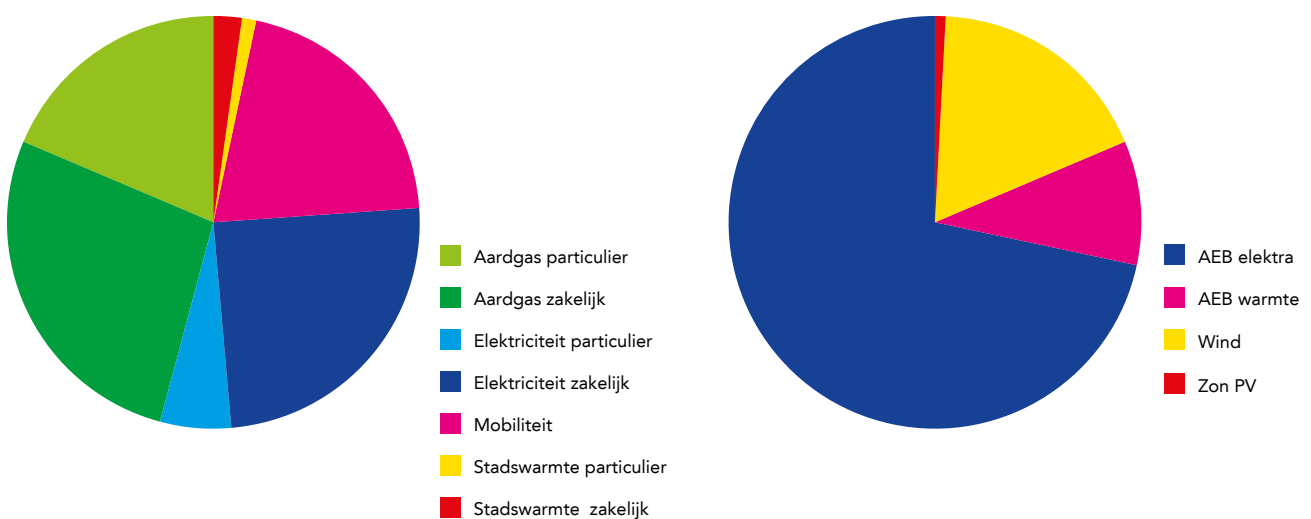
Bijdragen aan de toename van zonne-energie:

- Dakeigenaren in de stad actief wijzen op de mogelijkheden van zonne-energie;
- Belemmerende lokale regels, zoals welstandregels aanpassen of schrappen;
- Inzichtelijk maken welke belemmeringen nationale regelgeving opwerpt bij lokale duurzame ontwikkeling en bij het Rijk aandringen op het aanpassen van belemmerende wetgeving, zoals fiscale regelgeving;
- Versimpelen vestigen opstalrecht op erf-pachtobjecten ten behoeve van zonne-energieprojecten;
- Afspraken maken met corporaties en bedrijven over het benutten van dakoppervlak, zoals het plaatsen van zonnepanelen op GVB garages;
- Maatschappelijk vastgoed, zoals scholen, ondersteunen bij het gebruiken van hun daken;
- Financieren van initiatieven via het nieuwe Energiefonds en overige regelingen.

Verbruik versus bronnen 2013

In Amsterdam wordt jaarlijks 54.500 terajoule aan energie verbruikt. Ongeveer 45 procent daarvan is aardgas, 30 procent is elektriciteit, 20 procent is mobiliteit op Amsterdams grondgebied en 5 procent is warmte. Circa 35 procent van de aardgas, elektriciteit en warmte wordt door particulieren verbruikt; de rest is zakelijk.

In Amsterdam wordt jaarlijks 2.700 terajoule aan duurzame energie geproduceerd. De belangrijkste bronnen van duurzame energie op Amsterdams grondgebied zijn elektriciteitsproductie door het AEB Amsterdam (71 procent), stadswarmte (10 procent), windenergie (18 procent) en zonne-energie (1 procent). De elektriciteitsproductie van het AEB Amsterdam is min of meer stabiel, het stadswarmtenet is gegroeid, zonne-energie groeit sterk, maar is qua bijdrage aan het totaal nog heel bescheiden. In de afgelopen periode is de hoeveelheid duurzame elektriciteit door windturbines niet gegroeid. Al jaren is deze afkomstig van 36 turbines.

In 2013 is het energiegebruik in Amsterdam 54,5 petajoule. Gemeten bij de gebruiker - dus exclusief omzettings- en transportverliezen, en exclusief bodemenergie

In 2013 is 2.700 TJ duurzaam energie geproduceerd in Amsterdam

Bijdragen aan de toename van windenergie:

- Overleg met provincie en Rijk over locaties voor windturbines.
- De windvisie 'Ruimte voor windmolens in Amsterdam' blijft uitgangspunt voor de ambitie van Amsterdam. Inzet in het gesprek met provincie en Rijk is het op termijn creëren van ruimte voor een opgesteld vermogen van windmolens van 250 MW in 2025 en 400 MW in 2040.
- We gaan zoeken naar locaties voor windturbines in de Amsterdamse Haven, rond de Noorder IJplas en de NDSM-werf.
- De mogelijkheid dat bewoners en bedrijven kunnen participeren is een voorwaarde en biedt Amsterdammers de mogelijkheid om duurzame stroom van eigen bodem te kopen.
- De gemeente faciliteert de beschikbaarheid van locaties door de ruimtelijk-juridische processen te doorlopen. Dit draagt bij aan de business case.

Verschillende externe factoren zijn van invloed op de mate waarin de gemeente Amsterdam haar ambities voor de productie van duurzame energie kan realiseren. Om te beginnen de investeringsbereidheid van burgers en bedrijven en, daarmee samenhangend, de kostprijs van technologie. De nationale regelgeving speelt een rol, onder meer de saldeervoorwaarden voor huishoudens, het financiële stimuleringsre-

gime (SDE+ subsidie en de fiscale regeling voor coöperaties). De snelheid waarmee Amsterdam in staat is om windturbines te (laten) ontwikkelen op haar grondgebied, is ook afhankelijk van het provinciale beleid en regelgeving van Rijk, zoals het Luchthavenindelingsbesluit.

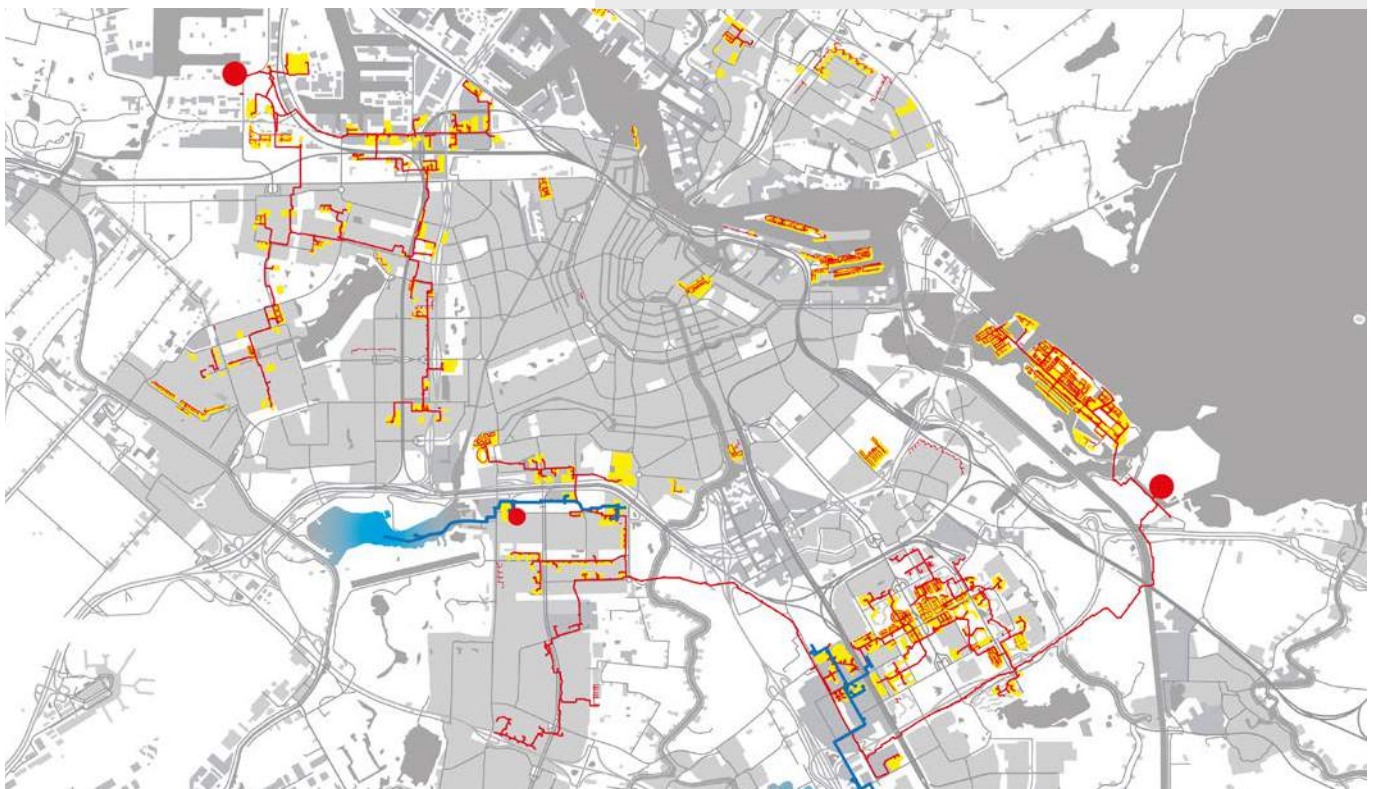
1.2.2 Meer gebruik maken van duurzame warmte

Aardgas raakt op termijn uitgeput. Vanaf 2024 wordt Nederland netto importeur. Amsterdam doet er daarom verstandig aan warmte uit andere, duurzame bronnen te betrekken. De ontwikkelingen op het gebied van stadsverwarming en kleinschalige duurzame warmtebronnen, zoals ondergrondse warmteopslag (WKO), laten zien dat dit mogelijk is.

Er zijn diverse grote en kleine warmtenetten in de stad, die zijn aangesloten op verschillende bronnen. De belangrijkste zijn op dit moment de afvalenergiecentrale van het AEB Amsterdam en de Diemer elektriciteitscentrale. Er zijn concrete plannen voor de aansluiting van kleinere duurzame bronnen op biomassa. Op deze netwerken waren in december 2013 circa 62.000 huishoudens en bedrijven aangesloten.

De kaart toont bestaande netten en bronnen voor stadswarmte (centraal opgewekte restwarmte van bijvoorbeeld de verbranding van afval) en koude in Amsterdam.

Bron: DRO, energieatlas

Samen met Nuon en AEB Amsterdam, verenigd in WestpoortWarmte (WpW), investeert de gemeente Amsterdam in de groei van het stadswarmtenet. Vooral in Zuidoost, op de Zuidas en in Nieuw West, is de afgelopen jaren een groot aantal aansluitingen gerealiseerd. Nieuwe warmtewijken komen eraan, zoals de klimaatneutrale Houthavens, Zeeburgereiland en gebieden in Amsterdam-Noord.

Op diverse plekken in de stad waar naast een warmtevraag ook een koudebehoefte bestaat, hebben marktpartijen en zelfbouwers WKO-systemen aangelegd. De gemeente zorgt er met de Verordening interferentiegebieden bodemenergie voor dat systemen in delen van de stad met een 'drukke ondergrond' niet met elkaar interfereren en dus beter presteren. Er kunnen ook slimme koppelingen gemaakt worden met warmtelevering vanuit het riool of koudelevering vanuit het drinkwaternet. Daarnaast kent Amsterdam in Zuidoost en op de Zuidas koudenetten, waarmee Nuon duurzame koude uit diepe meren levert.

De warmtevraag in de bestaande bouw zal zelfs na energiebesparende maatregelen substantieel groter blijven dan de warmtevraag van nieuwbouwingebieden. De nieuwbouw die in de komende jaren gebouwd zal worden, gaat richting energieneutraal. Om een stevige groei van het aantal aansluitingen op stadswarmte mogelijk te maken, moet ook de bestaande stad – woningblokken en bedrijven – aangesloten worden. Dit is maatwerk. In veel gevallen verloopt dit goed, zoals blijkt uit de nieuwe contracten die WestpoortWarmte (WpW) en Nuon sluiten, maar in andere gebieden in de stad vergt het een stevige inspanning en nieuwe oplossingen. De gemeente werkt aan dit vraagstuk vanuit haar mogelijkheid om partijen zoals woningbouwcorporaties en energiebedrijven bij elkaar te brengen.

Het groeiende stadswarmtenet moet zich blijven aanpassen aan de veranderende omgeving en vraag vanuit de stad. De gemeenteraad heeft in diverse moties aangegeven dat betaalbaarheid, duurzaamheid, openheid en ruimte voor alternatieve warmtesystemen noodzakelijk zijn om een sterke groei van het stadswarmtenet met draagvlak onder Amsterdammers mogelijk te maken.

- **Betaalbaar:** het stadswarmtenet zorgt voor

driemaal winst: voor de gebruiker die een betaalbare energierekening behoudt, voor de eigenaar of ontwikkelaar voor wie de aansluitbijdrage concurrerend is en voor het warmtebedrijf voor wie een positieve business case ontstaat.

- **Duurzaam:** er worden meer duurzame bronnen aangesloten op het stadswarmtenet en bestaande fossiele bronnen worden op termijn uitgefaseerd. Er wordt zo mogelijk ruimte geboden aan initiatieven die een alternatieve duurzame warmtevoorziening wensen. Dit moet een substantieel duurzamere optie zijn.
- **Open:** het stadswarmtenet staat open voor verschillende warmteproducenten. Op termijn moet het net warmtetransport faciliteren tussen partijen met een warmteoverschot en partijen met een warmtevraag. Het doorgaan met koppelen van nieuwe grote en kleine warmtebronnen aan het net verhoogt de betrouwbaarheid en duurzaamheid van warmtelevering.

Acties en maatregelen

- **WPW,** waarin Nuon en AEB Amsterdam participeren, heeft de ambitie om het stadswarmtenet te laten groeien tot 230 duizend aansluitingen in 2040. Om deze doelstellingen te bereiken is het nodig om het aantal aansluitingen per jaar te versnellen. Voor de huidige collegeperiode is het doel om te groeien met 19 duizend aansluitingen tot 81 duizend in 2018, met een doorgroei naar 102 duizend eind 2020. De gemeente Amsterdam ondersteunt deze ambitie.
- In 2015 stelt de gemeente samen met stakeholders een plan van aanpak Warmte op dat een toekomstbestendig kader biedt voor alle partners in de stad die aan stadsontwikkeling, transformatie en renovatie werken. Dit kader zal hen helpen om tot de juiste keuzes en afspraken te komen over aansluiting van bestaande bouw en nieuwbouw op stadswarmte en/of andere bronnen zoals WKO.
- In de komende periode is er aandacht voor de duurzame bronnen geothermie en grootschalige thermische zonne-energie. Er wordt gekeken of hier projecten mee ontwikkeld kunnen worden. Ook worden de mogelijkheden van meer innovatieve warmte en koude uit de watercyclus onderzocht. Grootschalige uitrol wordt voorbereid

door haalbaarheidsonderzoek en eventueel testprojecten samen met betrokken partijen, waaronder Waternet.

1.3 Minder energie verbruiken

1.3.1 Verduurzamen bestaande woningvoorraad

Energiebesparing verhoogt het wooncomfort en verbetert de waarde en kwaliteit van de Amsterdamse woningportefeuille. Woningeigenaren (woningcorporaties en particuliere eigenaren) zijn zelf verantwoordelijk voor het doorvoeren van energiebesparende maatregelen. De gemeente stimuleert eigenaren daarom tot het doen van investeringen in de energieprestaties van hun bezit. Stijgende energiekosten zijn een probleem voor een groeiende groep huishoudens. 'Energiearmoede' is een nieuw thema. Hiervan wordt gesproken als huishoudens met lage inkomens meer dan 10 procent van hun besteedbaar inkomen kwijt zijn aan hun energierekening. De gemeente probeert beter zicht te krijgen op deze problematiek en stelt maatregelen voor als dit nodig is.

echter onvoldoende aan bij de opgave in Amsterdam: een NOM-oplossing voor de gestapelde bestaande woningvoorraad. De gemeente wil deze ontwikkeling daarom aanzwengelen en heeft daarom de ambitie om, samen met marktpartijen, duizend NOM-woningen te ontwikkelen. Als dit succesvol blijkt, dan wordt het concept verder gepromoot onder woningeigenaren.

Het concept kent twee principes: ten eerste garandeert het bouwbedrijf dat de woning na verbouwing geen energierekening meer heeft. Door die garantie kan de energierekening worden ingezet om de verduurzaming van de woning te financieren. Dit leidt tot de extra investeringsruimte. Ten tweede is de aanname dat door grote aantallen woningen aan te pakken bouwers een grote standaardisatieslag kunnen maken en veel energie- en renovatiemaatregelen kunnen prefabriceren. De kosten van de maatregelen zullen daardoor dalen. Het concept is relatief nieuw en zal zich daarom eerst moeten bewijzen.

Aantallen	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013
Koopwoningen	72.000	80.000	89.800	102.500	112.250	119.100	125.100
Corporatiehuur	206.000	206.000	202.500	192.100	192.240	186.500	182.700
Particuliere huur	93.000	89.000	83.800	84.700	84.740	88.900	89.200
Totaal	371.000	375.000	376.100	379.300	389.230	394.500	397.000

Acties en maatregelen

Het Energieakkoord vormt de basis voor het ambitieniveau en de maatregelen die we op dit terrein nemen.

- De gemeente maakt in 2015 afspraken met woningcorporaties over energiebesparende maatregelen voor hun bezit. De toezegging van de corporatiesector in het SER Energieakkoord om het corporatiebezit in 2020 gemiddeld op niveau Label B te hebben, is uitgangspunt.
- Gemeente en corporaties gaan samenwerken bij het opwekken van duurzame energie, bijvoorbeeld met zonnepanelen.
- In aanvulling op deze afspraken ziet de gemeente 'Nul op de meter-woningen' (NOM) als een optie om de bestaande woningvoorraad te verbeteren. Elders in het land vinden enkele projecten plaats. Deze sluiten
  - In (de stadsdelen van) Amsterdam zijn de afgelopen jaren verschillende regelingen uitgevoerd om energiebesparing te bevorderen in Amsterdamse woningen. In 2015 worden deze regelingen geëvalueerd en wordt bepaald welke nieuwe regelingen gestart worden. Uitgangspunt is: effectiviteit en aansluiting bij de lijnen van de Agenda Duurzaamheid.
  - Uitvoeren onderzoek naar energiearmoede.

1.3.2 Het energieverbruik verminderen bij bedrijven

Amsterdam werkt samen met het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties aan het verlagen van hun energiegebruik. De landelijke afspraken uit het SER Energieakkoord vormen hiervoor de basis. Koplopers worden waar mogelijk beloond met verminderd toezicht. Voor middelgrote en grote energieverbruikers geldt dat zij alle maatregelen met een terugverdiendtijd van vijf jaar of minder in principe moeten nemen. Toezicht en handhaving van deze verplichting wordt de komende periode systematisch uitgevoerd, waarbij jaarlijks wordt gerapporteerd over de behaalde resultaten.

Acties en maatregelen

- De ambitie is om in 2018 van nagenoeg alle circa 950 grootverbruikers in de stad te hebben vastgesteld of zij voldoen aan de energiebesparingsverplichting uit de Wet milieubeheer, of dat hierover afspraken zijn gemaakt. De gemeente kijkt hierbij ook naar de eigen organisatie.
- Voor kleinverbruikers gelden geen speciale eisen op het gebied van energiebesparing. Toch kunnen zij ook vaak besparen op hun energierekening. Deze bedrijven kunnen bij de gemeente terecht voor onafhankelijke informatie en een gratis energiescan waarin mogelijke maatregelen, benodigde investeringen en terugverdiendtijden worden beschreven.

1.3.3 Scholen

Onderzoek en ervaringen van schoolbesturen de afgelopen jaren hebben aangetoond dat een fris binnenklimaat een positief effect heeft op de leerprestaties van kinderen. Tegelijkertijd met de verbetering van het binnenklimaat wor-

den energiebesparende maatregelen getroffen om het energieverbruik te reduceren, zoals het isoleren van het schoolgebouw. Daarnaast wordt indien mogelijk energieopwekking, bijvoorbeeld door zonnepanelen op het dak, gerealiseerd. Beide speerpunten, "fris" en "energiezuinig" worden in samenhang aangepakt bij het vitaliseren van de huidige onderwijshuisvesting in Amsterdam. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de schoolbesturen.

Acties en maatregelen

- In de periode 2015 - 2018 wil het College 111 bestaande scholen PO/VO/(V)SO aanpakken (in aanvulling op de 90 scholen die in de afgelopen acht jaar zijn aangepakt). Deze scholen voldoen daarmee aan het Programma van Eisen (PvE) frisse scholen klasse B en worden in beginsel exploitatieneutraal verbeterd, te beginnen met 20 scholen PO in 2015 (zie kader).
- Vanaf 1 januari 2015 voldoen alle nieuw te bouwen scholen in het primair onderwijs (PO) minimaal aan het PvE frisse scholen klasse B, zoals vastgelegd in de verordening huisvestingsvoorzieningen.
- Voor 2015 en 2016 is de ambitie dat alle nieuw te bouwen scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs ((V)SO) en voortgezet onderwijs (VO) voldoen aan het PvE frisse scholen klasse B. Dit kan formeel vastgelegd worden in de verordening huisvestingsvoorzieningen 2016, welke geldt voor aanvragen voor 2017.
- Bij alle scholen die nog niet voldoen aan de normen van frisse scholen B wordt in 2015 een Gezonde scholen Toets uitgevoerd, zodat eind 2015 een prioritering voor de volgende jaren kan worden opgesteld.

Frisse scholen klasse B

Het programma van eisen (PvE) 'Frisse Scholen', de leidraad bij het ver-/nieuw bouwen van scholen heeft tot doel het binnenmilieu te verbeteren en scholen te stimuleren minder energie te verbruiken (zie www.frissescholen.nl). Dit PvE gaat in op vijf concrete thema's die belangrijk zijn voor een Frisse School: energiezuinigheid, luchtkwaliteit, thermisch comfort, visueel comfort en akoestisch comfort. Voor ieder thema zijn ambitieniveaus vastgesteld: van basisniveau klasse C (acceptabel), naar klasse B (goed) en klasse A (zeer goed). Daaraan zijn (prestatie)eisen gekoppeld. In Amsterdam is voor nieuw te bouwen scholen in het primair onderwijs klasse B als minimale eis opgenomen in de verordening huisvestingsvoorzieningen. Voor andere schooltypen wordt dit niveau in 2016 opgenomen in de verordening die gaat gelden vanaf 2017. Klasse B houdt in dat scholen op alle fronten goed scoren: de energieprestatie van het gebouw is 25 procent beter ten opzichte van het Bouwbesluit. Ook voor bestaande scholen is klasse B op Lucht en Licht/Visueel comfort het uitgangspunt in het programma Gezonde scholen 2015-2018.

1.3.4 Sportaccommodaties

Binnen de sport is nog veel winst te halen in het duurzaam maken van de accommodaties. De staat van de accommodaties, met name verenigingsgebouwen, is vaak gedateerd en installaties zijn verouderd. Met gerichte maatregelen kunnen sportaccommodaties een bijdrage leveren aan energiebesparing en mogelijk zelfs aan de productie van lokale duurzame energie. Dit geldt overigens voor zowel de gemeentelijke accommodaties als voor gebouwen van sportverenigingen.

Een andere kans ligt bij het inzetten van duurzaamheidsmaatregelen bij sportevenementen zoals de EK Atletiek in 2016 of bij jaarlijks terugkerende evenementen als de Dam tot Damloop en de marathon van Amsterdam.

Acties en maatregelen

- Uitvoeren project Duurzame Amsterdamse Sportverenigingen, met als doel in 2015 tenminste 25% van de buitensportverenigingen met een clubhuis te verduurzamen. Door o.a. dat inzet op aanbieden van energiescans en het begeleiden van het implementeren van maatregelen.
- Meewegen duurzaamheidscriteria in de Subsidieregeling voor Verenigingsaccommodaties Buitensport.
- Vanuit het Sportaccommodatiefonds investeren in duurzaamheid als onderdeel van

een gezonde, toekomstbestendige sportinfrastructuur door bij nieuwe investeringen duurzaamheid als voorwaarde op te nemen.

- Vanuit het Sportaccommodatiefonds investeren in energiemaatregelen in bestaande accommodaties en onderzoeken of cofinanciering vanuit het Energiefonds mogelijk is, conform de dan geldende (nog op te zetten) criteria en bestedingsrichtingen van dat fonds.

1.3.5 Energieneutrale nieuwbouw stimuleren

Het Raadsbesluit uit 2008 om in 2015 alleen nog maar Klimaat Neutraal (EPC = 0,15) te bouwen heeft tot nog toe beperkt resultaat opgeleverd, namelijk 1% van de nieuwbouw. In de uitvoering is meer nadruk op het uitdagen van de markt via het selectieproces van ontwikkelende partijen en het aanwijzen van gebieden met een hogere ambitie nodig. Het bouwbesluit stelt dat vanaf 2020 nieuwbouw energieneutraal (de nieuwe term in de sector) de norm is. De stad hanteert de volgende doelstelling: in Amsterdam ontwikkelen we de nieuwbouw – woningen en utiliteit – in 2020 energieneutraal. Het is de ambitie dat 75 procent van het programma in de overeenkomsten die vanaf 1 januari 2015 afgesloten worden, energieneutraal wordt ontwikkeld.

Waar het bouwbesluit conform de Europese

richtlijn de ondergrens vormt, wordt de markt tegelijkertijd uitgedaagd om beter te presteren. Ontwikkende partijen – ontwikkelaars, woningcorporaties, maar ook (collectieve) particuliere opdrachtgevers (CPO) en zelfbouwers – worden gestimuleerd door:

1. Duurzaamheid voor minimaal 30 procent (in betekenende mate) mee te wegen in de criteria bij de selectie van ontwikkelplannen en ontwikkelende partijen. Bij grondgebonden woningen kan de lat hier op een betaalbare manier flink omhoog. Duurzaamheidscriteria meewegen in selectieprocessen past binnen de kaders van het Europese aanbestedingsrecht.
2. Er worden gebieden aangewezen naast het reeds bestaande excellente gebied Houthavens en het nieuw te ontwikkelen gebied Buiksloterham, waar in samenwerking met ontwikkelaars, woningcorporaties en partijen als Alliander, AEB Amsterdam en Waternet alles uit de kast wordt gehaald qua energiegebruik, duurzame energieproductie (onder meer zonne-energie), materiaalgebruik, klimaatbestendigheid (onder meer tegen heftige regenval) en mobiliteit. Deze nieuwe ambitie vergt een nieuwe wijze van gebiedsontwikkeling.
3. Reguleren en handhaven: Amsterdam controleert steekproefsgewijs de afgesproken energieprestaties bij oplevering d.m.v. het

beoordelen van EPC rapporten en controle op de bouwplaats.

1.4 Slimmere energie-infrastructuur en innovatie

Netwerkbedrijf Liander en gemeente Amsterdam werken samen aan het onderhoud van bestaande netten en de aanleg van nieuwe. De capaciteit en de wijze waarop het elektriciteitsnet is vormgegeven passen bij de huidige wijze van gebruik en de huidige bronnen. Voorlopig kan het bestaande net nog de toename aan van duurzame bronnen zoals zonne-energie en een groei van de vraag door elektrische voertuigen nog aan. Onderweg naar het energiesysteem van 2040 zal het elektriciteitsnet wel moeten veranderen. Smart Grids – innovatieve technologieën om het elektriciteitsnet te beheren – zijn nodig om vraag en aanbod lokaal beter op elkaar te laten aansluiten. Het is nu het moment om hiermee ervaring op te doen. Als we wachten totdat het aanpassen van netten echt nodig is, komt de betrouwbaarheid van het systeem in het geding.

Innovatieve energietechnologieën bieden nieuwe kansen voor de stad. Amsterdam houdt zicht op de stand der techniek door nauw contact te onderhouden met kennisinstellingen, innovatieve bedrijven en start-ups, met de Amsterdam Economic Board en Amsterdam Smart

City. Voor de periode 2014-2018 heeft Amsterdam specifiek aandacht voor innovaties op het gebied van warmtenetten, slimme elektriciteitsnetten, de koppeling van elektrische mobiliteit daaraan, en het toepassen van het innovatieve concept Nul op de Meter-woningen in Amsterdam.

2. Schone Lucht

In een stad met schone lucht kun je prettig wonen, wandelen, fietsen en buiten spelen, zonder je zorgen te maken over je gezondheid. Teveel luchtverontreiniging heeft impact op de kwaliteit van leven en kan schadelijk zijn voor de gezondheid. Ook de ontwikkeling van de stad wordt er door belemmerd; op sommige plekken mogen geen scholen of woningen gebouwd worden omdat de luchtkwaliteit daar te slecht is. Daarom moet de lucht in Amsterdam zo schoon en gezond mogelijk worden, met zo min mogelijk stikstofdioxide, fijnstof en roet.

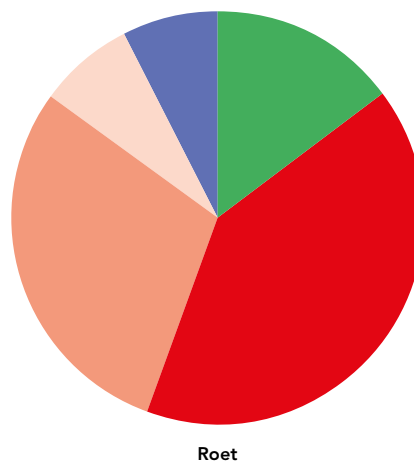
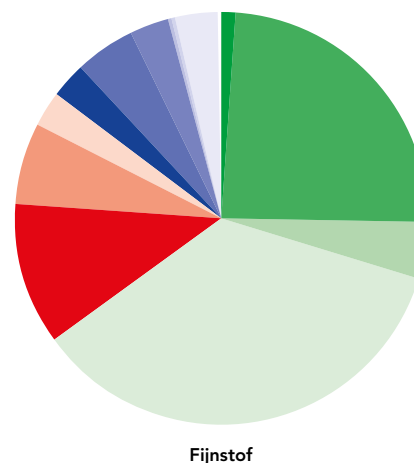
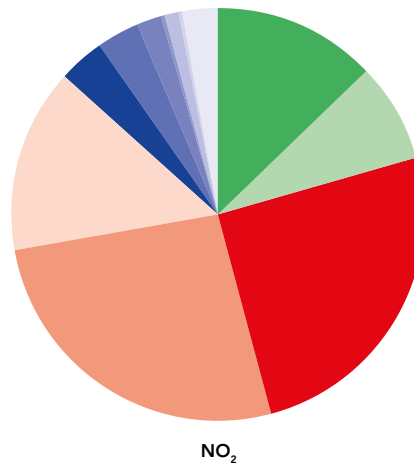
2.1 Ambities en doelen

Amsterdam is echt een stad voor fietsers en voetgangers en wil dit in de toekomst ook blijven. Ook vanuit de ambitie om de lucht schoner te maken worden deze verkeersdeelnemers gekoesterd, immers zij veroorzaken geen luchtvervuiling. Daarom geeft Amsterdam ruim baan aan deze verkeersdeelnemers, bijvoorbeeld door het bouwen van voldoende fietsenstallingen en door de aanleg van snelle, veilige fietsroutes door de stad.

Om de luchtkwaliteit te verbeteren stimuleert en faciliteert de gemeente slimmer en schoner gemotoriseerd verkeer. Deze focus is van belang, omdat een belangrijk deel (op sommige plekken zelfs de helft) van de luchtverontreiniging in Amsterdam afkomstig is van het stedelijke gemotoriseerde verkeer. Om de drukte te verminderen en de gezondheid te verbeteren zorgt de gemeente, samen met haar partners, voor een goede en snelle doorstroming en wordt de bevoorrading en logistiek van Amsterdam zo slim en efficiënt mogelijk gemaakt.

Van groot belang hierin is de Amsterdamse mobiliteitsaanpak. De ambities van deze aanpak leveren een belangrijke bijdrage aan schonere lucht in de stad. Andersom dragen de Amsterdamse maatregelen om de lucht schoner te maken een bijdrage aan de mobiliteitsambities. De Mobiliteitsaanpak en de Agenda Mobiliteit richten zich primair op het verminderen van de drukte en het bereikbaar houden van de stad.

Deze Agenda Duurzaamheid richt zich primair op het schoner krijgen van het gemotoriseerde verkeer in Amsterdam. Uiteindelijk doel is om een aantrekkelijke fietsstad te blijven, zo veel mogelijk gemotoriseerd verkeer in Amsterdam uitstootvrij te krijgen en het aanwezige verkeer zo efficiënt mogelijk door de stad te loodsen. Dit is niet allemaal van vandaag op morgen te bereiken, maar het College zal de komende vier jaar belangrijke stappen zetten om in 2025 zoveel mogelijk uitstootvrij verkeer binnen de Ring A10 te hebben.

Bijdrage verkeer aan uitstoot in Amsterdam

In de drie cirkeldiagrammen is weergegeven welke bijdrage verschillende bronnen leveren aan de uitstoot van respectievelijk NO₂, fijnstof en roet in de lucht. De bijdrage van lokaal verkeer aan uitstoot van roet bedraagt op sommige locaties zelfs ongeveer 50%. Van roet wordt steeds duidelijker wat voor schadelijke invloed het heeft op de gezondheid, terwijl voor die stof nog geen Europese norm is die nageleefd moet worden. Amsterdam weegt roet voortaan dus wel mee in de afwegingen. Bron: TNO

Amsterdam heeft de volgende doelstelling op de kwaliteit van de lucht: De lucht in Amsterdam wordt gezond, met zo min mogelijk stikstofdioxide, fijnstof en roet.

- De concentratie stikstofdioxide (NO₂) is in 2025 maximaal 30 microgram/m³ op de zwaarst belaste locatie. Dat betekent dat het percentage in 2025 t.o.v. 2015 met 35 procent afneemt.
- De hoogst gemeten concentratie roet (EC) is in 2025 30 procent lager dan in 2015.

Ten aanzien van de gezondheidsdoelstelling geldt dat door in te zetten op reductie NO₂ en EC er automatisch ook wordt ingezet op de reductie van PM₁₀. Maatregelen die bijdragen aan het terugdringen voor NO₂ en EC dragen ook effectief bij aan het reduceren van PM₁₀. Een doelstelling voor PM₁₀ is daarom niet opgenomen.

2.2 Amsterdam haalt de norm

Het halen van deze norm is een wettelijke taak. Op dat gebied is veel bereikt. Amsterdam gaat op alle locaties voldoen aan de wettelijke norm. Om dit mogelijk te maken zijn in het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) afspraken gemaakt tussen Rijk, provincies en gemeenten. De Amsterdamse maatregelen zijn opgenomen in het plan Schone Lucht voor Amsterdam uit 2011. In 2013 is dit plan geëvalueerd en aangepast. Het huidige maatregelenpakket wordt voortgezet met als doel zo spoedig mogelijk op alle locaties de NO₂ norm halen. Eerder is berekend dat met het huidige maatregelenpakket, en zonder extra maatregelen van Rijk of Europa, dit uiterlijk 2021 gebeurt. Hier wil de gemeente niet op wachten en neemt extra maatregelen (zie onder 2.3). Uiterlijk aan het einde van deze collegeperiode zijn de laatste overschrijdingen opgelost.

Acties en maatregelen (reeds vastgesteld)

Deze periode worden de vastgestelde maatregelen uit het Plan Schone Lucht voor Amsterdam uitgevoerd:

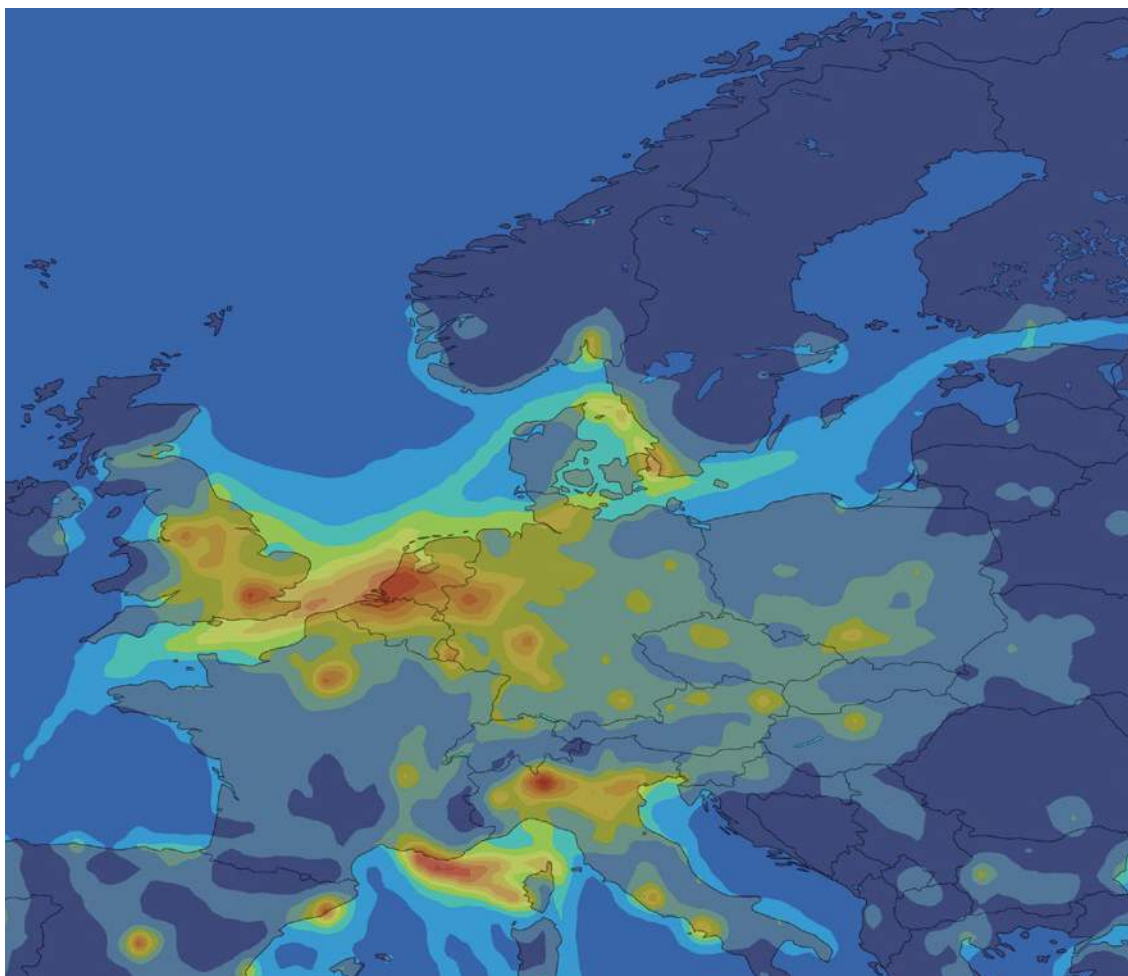
- Uitvoeren Subsidieprogramma Elektrisch Vervoer
- Uitvoeren Subsidieprogramma Euro6/alternatieve brandstoffen

- Verder uitrol maatwerk verschonen zakelijke veelrijder
- Verdere uitrol maatregelen voor duurzaam goederenvervoer zoals het maken van slimme laad- en losplekken en het geven ontheffingen venstertijden voor uitstootvrije distributeurs
- Voorbereiding Schoner Parkeren (invoeren 1/1/2016)
- Uitvoeren locatie specifieke maatregelen (met name doorstroming)

2.3 Amsterdam steeds schoner/ Aanpak per verkeersgroep

De ervaring leert dat het tempo waar in de lucht schoner wordt bij alleen stimulerend beleid niet hoog genoeg is en veel tijd en middelen vergt. Het College van B&W wil een snelle, (kosten)efficiënte en duurzame verbetering van de luchtkwaliteit. Deze is het best geborgd als er een integraal pakket van maatregelen wordt uitgevoerd dat zowel faciliterend als sturend en regulerend is. Een pakket met duidelijkheid voor de langere termijn (2025) zodat inwoners, bedrijven en bezoekers een gericht handelingsperspectief hebben.

Deze combinatie van stimuleren en reguleren wordt gericht op de belangrijkste vervuulende verkeersgroepen in de stad. Dit zijn vrachtoer- tuigen, bestelvoertuigen, taxi's, touringcars, openbaar vervoer (bussen) en personenauto's. Er komt een aanpak per verkeersgroep, waarbij het de ambitie is om zoveel mogelijk verkeers- groepen uitstootvrij (of zo schoon mogelijk, afhankelijk van technische mogelijkheden) te hebben in 2025. Bij het bepalen van maat- regelen per groep wordt steeds gekeken naar de relatieve bijdrage per groep aan de vervuiling, voor zowel de hele verkeersgroep (hoeveel rijden ze in de stad ten opzichte van de andere groepen) als op uitstoot per voertuig, en het aanbod van de markt aan schone voertuigen en brandstoffen. Daarnaast is het een voorwaarde voor de gemeente om dit proces op de meest kostenefficiënte manier te faciliteren. Er wordt daarom voor de taxi's, bestelvoertuigen en tou- ringcars uiterlijk in 2018 een milieuzone inge- voerd. Deze heldere, eenduidige regulerings- maatregel is, net als in Utrecht en Rotterdam, gericht op het weren van de alleroudste, meest vervuulende voertuigen in die delen van de stad waar de luchtkwaliteit het minst goed is (binnen de ring A10). In overleg met het bedrijfsleven

worden, per verkeergroep, uitstootdoelen en indicatoren vastgesteld om de voortgang bij te houden. Uitgangspunt is steeds dat regulering gefaseerd strengere eisen aan de uitstoot van voertuigen stelt, waarbij zo veel mogelijk rekening wordt gehouden met de bedrijfsvoering en draagkracht. Naast bovengenoemde maatregelen zullen er vanaf 2016 bij nieuwe parkeervergunningen leeftijdseisen aan particuliere voertuigen worden gesteld.

Het efficiënter organiseren van goederentransport zorgt voor minder verkeer in de stad. De gemeente kan een goede bijdrage leveren aan het slimmer maken van logistiek en bevoorrading door optimaal te faciliteren en gerichte maatregelen in te zetten. Zoals het mogelijk maken van de komst van minimaal twee extra duurzame distributiecentra (cargo-hubs) aan de randen van de stad. Hier worden goederen overgeslagen op schoon (liefst uitstootvrij) natransport de stad in. Op dit moment zijn er al drie van deze duurzame hubs in de stad: Zuidoost, Foodcenter Amsterdam en Westpoort.

Acties en maatregelen

- Overleg met vertegenwoordigers van openbaar vervoersbedrijven, vracht, bestel, taxi, touringcars. Dit overleg is gericht op het vaststellen van afspraken over stimulering, facilitering en regulering en gericht op een helder verschoningsdoel per groep (liefst uitstootvrij binnen de ring in 2025) en over de fasering naar dit doel.
- Stimulerende en faciliterende maatregelen uitwerken, om ondernemers die kiezen voor uitstootvrij optimaal te faciliteren door privileges te geven of door barrières weg te halen. (Doorrekenen effecten, praktische uitwerking, planning, juridische mogelijkheden etc.).
- Per categorie voertuig vaststellen van een heldere regulerende maatregel (incl. uitvoeringsplan en fasering). Uitgangspunt is een milieuzone voor bestelvoertuigen (per 1 januari 2017, minimaal Euro III diesel, voertuigen niet ouder dan 1/1/2000), taxi's (uiterlijk per 1 januari 2018, minimaal Euro 5 diesel), touringcars (uiterlijk per 1 januari 2018, minimaal Euro IV diesel) en het voortzetten en in 2020 aanscherpen van de milieuzone vrachtvoertuigen. Fasering is gericht op zo schoon mogelijk, liefst uitstootvrij in 2025, rekening houdend met bedrijfsvoering en draagkracht. Met deze groepen worden ook afspraken gemaakt over het hierbij passende pakket stimuleringsmaatregelen (o.a. uitrol van exclusief uitstootvrije taxistandplaatsen of extra faciliteiten voor touringcars binnen de Ring A10) en over de manier waarop de gemeente deze ontwikkeling kan faciliteren.
- Invoeren leeftijdseisen aan parkeervergunningen, voor diesel niet ouder dan 1/1/2005 (minimaal Euro 4) en benzine niet ouder dan 1/7/1992 (minimaal Euro 1) als reguleringsmaatregel particuliere voertuigen (uitwerking raadsbesluit 2013)
- Samen met het GVB toewerken naar een uitstootvrij Amsterdams openbaar busvervoer in 2026.
- Onderzoek, samen met het GVB, naar de mogelijkheden tot verschonen gemeentelijke veerponten (haalbaarheid, kosten, effect luchtkwaliteit).
- Slimmere logistiek bevorderen door het gebruik van de huidige 3 cargohubs verder te stimuleren en faciliteren en ruimte te bieden voor 2 extra duurzame cargohubs.
- Mogelijkheid onderzoeken van het invoeren van een milieuzone 2-takt voor snorfietzen. Het al ingezette plan om deze brommers te verplaatsten naar de rijbaan, neemt al een belangrijk deel van de gezondheidsschade voor fietsers weg. Daarnaast blijft de gemeente in gesprek met het Rijk over mogelijkheden deze voertuigen versneld schoner te krijgen.
- Onderzoek naar verschoningsmogelijkheden overige bronnen luchtvervuiling waaronder mobiele werktuigen.
- Onderzoek bijdrage autodelen aan luchtkwaliteit.
- Amsterdam heeft een geavanceerd lokaal meetnetwerk voor de luchtkwaliteit. Dit wordt beheerd door de GGD. Amsterdam werkt actief ook de komende jaren aan het zoveel en zo goed mogelijk ontsluiten en inzichtelijk maken van beschikbare kennis.

Amsterdam Elektrisch

Elektrisch vervoer is volledig uitstootvrij en draagt in de stad dus veel bij aan het schoner worden van de lucht. In de afgelopen vijf jaar heeft Amsterdam wereldwijd een uitstekende reputatie opgebouwd op het gebied van elektrisch vervoer. Amsterdam heeft een groot en goed gebruikt openbaar oplaadnetwerk (duizend openbare oplaadpunten). Tevens zijn er aanschafsubsidies en natuurlijk is er een logo dat in heel Europa gebruikt wordt. Ook is de basis gelegd voor een bijzondere samenwerking van lokale, nationale en internationale pioniers die onder andere heeft geleid tot nieuwe bedrijvigheid en werkgelegenheid in deze stad.

Het aantal elektrische auto's groeit. In 2014 worden er maandelijks circa 3 duizend unieke elektrische voertuigen in Amsterdam geteld die bij elkaar gemiddeld maandelijks één miljoen schone E-kilometers afleggen. Ook is elektrisch rijden gemeengoed geworden voor de taxi- en distributiesector, en heeft bijvoorbeeld het GVB concrete plannen om naast haar bussen ook de rest van haar wagenpark elektrisch te maken. Amsterdam loopt wereldwijd nog steeds voorop, maar dit is niet vanzelfsprekend. Dit college wil dat Amsterdam haar positie behoudt daarom zal zij onder andere het openbare oplaadnetwerk, vraaggestuurd, uitbreiden naar 4 duizend oplaadpunten in 2018.

Te denken valt aan realtime inzicht in de luchtkwaliteit en smog.

2.4 Locatiespecifieke oplossingen

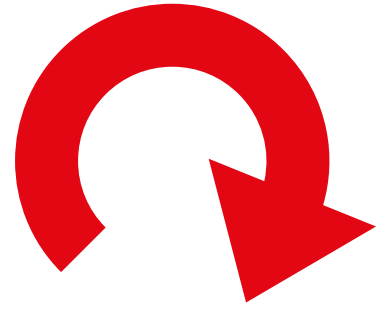
Naast deze stadsbrede aanpak en het inzetten van generieke maatregelen, nemen we ook heel gerichte maatregelen die ervoor moeten zorgen dat de luchtkwaliteit op de meest hardnekkige knelpunten zo snel mogelijk verbetert. Ook als de norm overal wordt gehaald, blijven we letten op de zwaarst belaste locaties. Vaak zijn dit namelijk de plekken die de bereikbaarheid en dus aantrekkelijkheid van de stad het meeste raken. Daar waar mogelijk, en zonder het probleem te verplaatsen, wordt gekozen voor locatie specifieke oplossingen die goed zijn voor de luchtkwaliteit, de doorstroming en de bereikbaarheid. Het bevorderen van de doorstroming is een effectieve ingreep, bijvoorbeeld door slimme oplossingen in de verkeerscirculatie, het afstemmen van stoplichten, het beter op elkaar afstemmen van verschillende verkeersstromen en het beter spreiden van verkeer. De stadsbrede focus op doorstroming vanuit de mobiliteitsaanpak, en de focus op doorstroming op specifieke zwaarbelaste loca-

ties vanuit de aanpak luchtkwaliteit versterken elkaar zo. Dit is goed voor de bereikbaarheid van de stad op de langere termijn, en voor de luchtkwaliteit.

Acties en maatregelen

- Monitoring en onderzoek naar zwaarst belaste locatie
- Onderzoek concrete locatie specifieke maatregelen
- Uitvoering maatregelen

3. Circulaire economie

In een circulaire economie gaan we slim om met energie, water, grondstoffen en voedsel. Het is een economie waar 'afval' een grondstof is en energie komt van duurzame bronnen. Circulair, want schaarse grondstoffen worden teruggewonnen én ingezet om nieuwe (financiële of andere vormen van) waarde te genereren. Dat vraagt om nieuwe modellen voor productie, consumptie, (regionale) distributie en logistiek. Om zo de beweging van 'bezit' naar 'gebruik' en het 'delen' van producten te versnellen.

Onze lineaire manier van produceren en consumeren staat onder druk. De wereldbevolking groeit naar 9 miljard mensen in 2050. De vraag naar grondstoffen stijgt mee. Deze vraag én de eindigheid van diverse grondstoffen leiden tot schaarste en sterke prijsschommelingen. Steeds meer bedrijven kiezen dan ook voor de transitie naar een circulaire economie: de omslag biedt kansen voor innovatie en (export van) nieuwe productietechnieken en bedrijfsmodellen, en vermindert de afhankelijkheid van import. Adviesbureau McKinsey heeft de impact van de circulaire economie voor de Europese Unie geprognoseerd op 500 miljard euro per jaar. Voor de Nederlandse economie komt de waarde neer op circa 7,3 miljard euro en 54.000 nieuwe banen, aldus TNO. Amsterdam wil hierin een koploperpositie verwerven.

3.1 Ambities en doelen

De Amsterdamse regio heeft een goede uitgangspositie voor een circulaire economie. De regio telt veel ondernemende, innovatieve burgers, start-ups, organisaties, kennisinstellingen en bedrijven die al aan de circulaire economie werken. Deze goede uitgangspositie wordt ook bevestigd in de landelijke Green Deal 'Nederland als circulaire hotspot' die inzet op een versnelling van de transitie naar een circulaire economie, onder meer door circulaire projecten te bevorderen die opschaalbaar en navolgbaar zijn. Hieraan zal de gemeente actief bijdragen, onder meer door het stimuleren van innovatie

en circulaire bedrijvigheid. Daarnaast werken Amsterdam, regiogemeenten, de Amsterdam Economic Board en vele partners op regionale schaal gezamenlijk aan het realiseren van een circulaire economie om zo versnelling en opschaling te realiseren.

Een circulaire economie realiseren met nieuwe vormen van productie, distributie en consumptie is een ambitie voor de stad op de langere termijn. In de 2015 – 2016 wordt ingezet op het verkrijgen van inzicht in de mogelijkheden, bijbehorende rollen en de keuze voor een aantal innovatietrajecten. Tevens ligt er voor de komende periode een forse ambitie om huishoudelijk afval meer te gaan scheiden. Het college wil deze belangrijke stappen zetten door:

1. Innovatie, onderzoek en circulaire bedrijvigheid te stimuleren.
2. Meer grondstoffen en materialen terug te winnen, met als subdoel: 65 procent van huishoudelijk afval scheiden in 2020.

3.2 Stimuleren van innovatie, onderzoek en circulaire bedrijvigheid

Kwantitatief inzicht in de Amsterdamse grondstof- en distributiestromen is noodzakelijk om te kunnen bepalen welke kansen er voor hoogwaardig hergebruik liggen. Dat bepaalt ook wat marktpartijen en bewoners kunnen doen en wat de rol en eventuele instrumenten van de overheid kunnen zijn. De gemeente zal daarom

Amsterdam werkt op basis van de volgende zeven principes aan de circulaire economie:

- De circulaire economie kent geen afval. Alle materialen komen in een oneindige technische of biologische **kringloop**.
- Alle **energie** komt van hernieuwbare bronnen
- Grondstoffen worden ingezet om (financiële of andere vormen van) **waarde** te genereren
- Modulair en flexibel **ontwerpen** van producten en productieketens vergroot aanpassingsvermogen van systemen.
- Van bezit naar (**gebruik** van) services; dit vraagt nieuwe businessmodellen voor productie, distributie en consumptie
- Het **logistieke systeem** verandert: meer op de regio gerichte service en retourlogistiek
- Menselijke activiteiten dragen bij aan ecosystemen en ecosysteemdiensten en de wederopbouw van "**natuurlijk kapitaal**"

met partners in 2015 een QuickScan Circulair uitvoeren. In deze QuickScan zijn opgenomen:

- de omvang van de grondstof- en materiaalstromen die de stad binnenkomen, in de stad gebruikt worden en de stad weer verlaten;
- de potentiële economische waarde ervan en de mogelijkheden voor gerichte interventies door bedrijven, kennisinstellingen en overheid.

In de regio ontstaan de eerste biobased en circulaire clusters van elkaar versterkende bedrijven, zoals in het Havengebied. Ook telt de stad veel startende bedrijfjes en goede onderzoeksfaciliteiten op het gebied van de circulaire economie. Via haar economisch instrumentarium kan de gemeente deze groeiende bedrijvigheid versterken. Ook kan deze clustervorming versterkt worden door de combinatie met toegepast onderzoek en innovatie. Zo start het instituut Advanced Metropolitan Solutions een langjarig innovatieprogramma op de circulaire economie, met aandacht voor grondstoffen, energie, water en voedsel. In dit programma kunnen publieke en private partijen Amsterdam als proeftuin gebruiken. De QuickScan Circulair is input voor dit programma.

De deeleconomie neemt een grote vlucht,

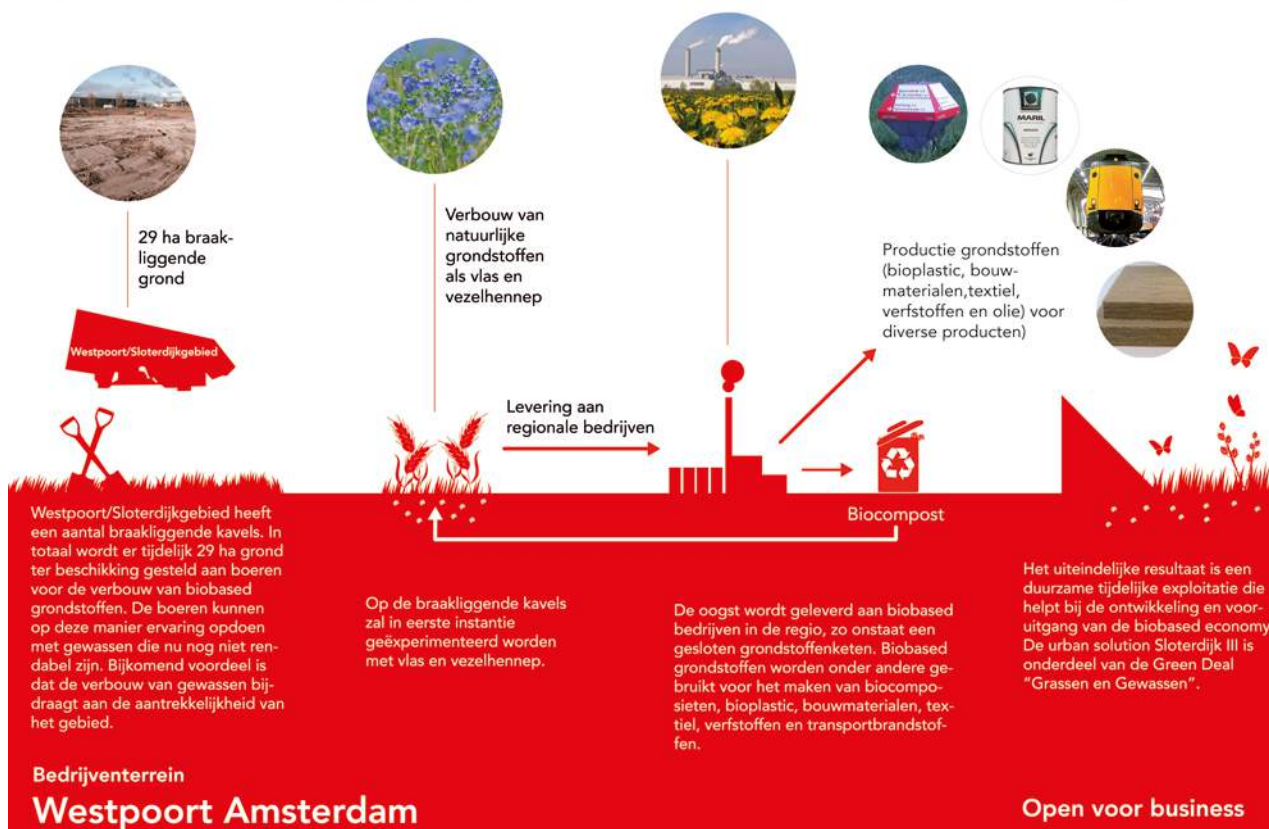
opent nieuwe markten en zet bestaande verhoudingen op de kop. Van veel start-ups staat de wieg in Amsterdam. De impact op de samenleving is in potentie groot: efficiënter gebruik van consumptiegoederen, veranderende distributiepatronen – meer op regio gerichte service en retourlogistiek – en verandering van bestaande verhoudingen en regelgeving. De reparatie- en recyclingbranche zijn onderdeel van de circulaire economie en dragen bij aan hoogwaardig hergebruik van grondstoffen en producten. We gaan over deeleconomie en de reparatie- en recyclebranche meer inzicht verwerven om te komen tot acties en samenwerking.

Maatregelen en acties

- Circulaire economie als pijler van het innovatiebeleid

De gemeente stelt een stedelijk innovatieprogramma circulaire economie op dat medio 2015 aan het college van B&W wordt aangeboden. Daarnaast realiseert de gemeente in 2015 als onderdeel hiervan de QuickScan Circulair. Deze quick scan zal ook input vormen voor het langjarig innovatieprogramma circulaire economie van het instituut Advanced Metropolitan Solutions. Ook wordt een integrale visie op

de deeleconomie opgesteld, welke in het derde kwartaal van 2015 aan het college van B&W wordt aangeboden.

We zullen, onder meer samen met AEB Amsterdam, in 2015 een eerste overzicht opstellen van kansen voor het versterken van de recycle- en reparatiebranche.

- Inzet economisch instrumentarium voor een circulaire economie

De gemeente stelt een plan van aanpak op, waarin staat hoe we via bestaand instrumentarium de circulaire economie gaan stimuleren. Dit plan van aanpak zal onder meer de volgende onderwerpen omvatten:

- Duurzaam Ondernemen zal ingebed worden in het Amsterdams Ondernemers Programma, met onder meer aandacht voor regelgeving (lokaal en landelijk), aansluiting bij de Bedrijveninvesteringzone.
- Ontwikkeling van duurzame en/of circulaire vrijzones.
- Het (internationaal) acquisitiebeleid mede te richten op het aantrekken van duurzame bedrijven in specifieke sectoren die bijdragen aan een circulaire economie (op thema's waarbij de stad aan de markt iets te bieden heeft) en/of het aantrekken van bedrijven die de

koploperspositie van Amsterdam op het gebied van duurzaamheid versterken, daar waar Amsterdam een goede propositie heeft. In deze lijn speelt Amsterdam Marketing ook een nadrukkelijke rol.

3.3 Meer grondstoffen en materialen terugwinnen

3.3.1 Circulaire bouwsector

Naar schatting is 40 procent van de grondstofstromen in Amsterdam gerelateerd aan bouw en sloop. In 2015 ondertekenen partijen uit de bouwketen samen met de gemeente Amsterdam een landelijke green deal, om deze stroom circulair te maken. Die deal sluiten we af met de hele keten: van financierder, projectontwikkelaar en bouwer tot amoveerbedrijf. In de green deal spreken partners af om projecten te starten rond sloop, renovatie en nieuwbouw, waarbij de vrijgekomen bouwmaterialen opnieuw lokaal gebruikt worden. Daarmee verkrijgen de partners inzicht in de mogelijkheden om op de korte en middellange termijn kringlopen op lokale schaal te sluiten. Ook wordt duidelijk of en hoe op deze manier additionele arbeidsplaatsen kunnen worden gerealiseerd. De gemeente kan bijdragen aan het circulair

maken van de stroom bouw- en sloopafval door via de gemeentelijke uitvraag bij bouwprojecten gericht te sturen op lokaal hergebruik van bouwmaterialen.

3.3.2 Meer scheiden van (huishoudelijk) afval

In een circulaire economie zal steeds minder afval ontstaan. Het afval dat er wél nog is, zal gescheiden worden om hergebruikt te kunnen worden. Minder afval produceren en meer afval scheiden levert de Amsterdammer direct voordeel op: een in de toekomst betaalbare afvalinzameling en -verwerking en betaalbare grondstoffen. Amsterdammers produceerden in 2013 gemiddeld 322 kg huishoudelijk afval per persoon. Daarvan werd in 2010 16 procent gescheiden en in 2013 circa 19 procent. Amsterdam blijft achter bij het scheiden van afval. Dit komt deels door de hoogbouw. Bewoners zijn door ruimtegebrek aangewezen op brengparkjes, plekken in de buurt met een aantal containers voor papier, glas en restafval waar bewoners hun afval kwijt kunnen. Echter, vergelijkbare steden laten zien dat het beter kan. Vergelijkbare Nederlandse steden scoorden gemiddeld een percentage van 31 procent in 2013. In vergelijkbare Europese steden zijn de percentages voor bijvoorbeeld Oslo 38 procent en voor Wenen 45 procent.

Voor gemeenten met veel laagbouw en een haalsysteem is de situatie anders. Daar worden nu al scheidingspercentages tussen de 65 en 75 procent gehaald.

De gemeente Amsterdam wil het percentage in 2020 omhoog brengen tot 65 procent. Dat betekent een forse inhaalslag. Om deze doelstelling te halen zijn de medewerking van Amsterdammers, samenwerking in stad en stadsdelen én in de afvalketen noodzakelijk.

Gescheiden inzameling van papier, karton, glas en klein chemisch afval is in Amsterdam al jarenlang praktijk. Voor plastic verpakkingsmateriaal en textiel is die mogelijkheid er nu ook, maar kan nog behoorlijk worden uitgebreid. Het scheiden van groente- en fruitafval is de volgende stap.

Daarnaast wil de gemeente voorstellen doen om meer zwerfafval uit de openbare ruimte te scheiden én ook het met huishoudelijk afval vergelijkbaar afval van kantoren, winkels, instellingen en bedrijven. De kaders voor de uitvoering stelt het college van B&W samen met de afvalketen en de stadsdeelcommissies op in het Uitvoeringsplan Afval.

Maatregelen en acties

- Opstellen Uitvoeringsplan Afval, medio 2015 vaststellen door B&W, met de volgende onderdelen:
  - Keuze tussen het intensiveren van de huidige monostroom-inzameling of het starten van een multistromen-inzameling ter versterking van bronscheiding (voorscheiding). Multistromen inzamelen maakt het makkelijker voor Amsterdammers om afval gescheiden aan te bieden en is ook in de openbare ruimte beter in te passen.
  - Opnemen business case en investeringsvoorstel voor het bronscheiden van groente- en fruitafval bij de inzameling, voor aan te wijzen delen van de stad.
  - Onderzoeken van specifieke mogelijkheden van nascheiding van groente- en fruitafval (onder meer via het riool) , kunststof en later mogelijk papier.
  - Randvoorwaarden opnemen zodat de lasten voor burgers van afvalinzameling en -verwerking niet stijgen door gemeentelijk beleid.
  - Voorstel om grof huishoudelijk afval beter te kunnen scheiden.
  - Voorstel voor het beter scheiden van (zwerf)afval uit de openbare ruimte via gescheiden inzameling of nascheiding.
  - Voorstel tot het stimuleren van recycling van "met huishoudelijk afval vergelijkbaar" afval van in kantoren, winkels, bedrijven en instellingen.
  - Voorstel voor het organiseren van de afvalketen
  - Onderzoek naar het optimaliseren van vervoersbewegingen van afvalophaalwagens om de veiligheid, doorstroming en luchtkwaliteit in de stad te bevorderen en efficiënter te werken.

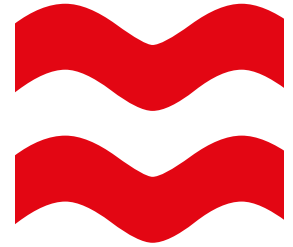
Voorbeelden initiatieven circulaire economie in de stad

De hoofdstad telt veel ondernemende, innovatieve burgers, start-ups, organisaties, kennisinstellingen en bedrijven die al aan de circulaire economie werken. Van het ontwikkelen van 3D-printers en apps op het gebied van slimme mobiliteit, tot gebiedsinitiatieven als Circulair Buiksloterham waar bewoners samen met bedrijven het gebied zo circulair mogelijk proberen te ontwikkelen.

In het gebied dat grofweg ligt tussen Zaanstad, Amsterdam, Schiphol en Aalsmeer – de zogenaamde Westas – vinden meerdere activiteiten op het gebied van de *biobased* en circulaire economie plaats. Deze clusters bestaan uit bedrijven die elkaar economisch versterken en de potentie hebben tot het uitwisselen van grondstoffen, waaronder energie. De gemeente werkt hier samen met verschillende bedrijven aan de ontwikkeling van diverse initiatieven. Bedrijven zijn onder meer Havenbedrijf Amsterdam, AEB Amsterdam, Waternet en Schiphol.

Zo wil het Havenbedrijf Amsterdam zich richten op het uitbouwen van de bedrijvencusters die actief zijn in de *biobased* en circulaire economie en zo toegroeien van een haven gericht op volume, naar een haven die ook meer is gericht op het realiseren van toegevoegde waarde voor de regio. Verder wil de haven de koppeling met stedelijke distributiesystemen versterken, bijvoorbeeld door plastic afval uit de stad naar de haven te halen als grondstof. Om de effecten van dit duurzaamheidsbeleid transparant te maken en te kunnen meten ontwikkelt het Havenbedrijf Amsterdam indicatoren. Waar nodig wordt het havenbedrijfsleven betrokken. Eind eerste kwartaal 2015 zal de eerste set indicatoren beschikbaar zijn.

AEB Amsterdam wil uitgroeien tot een duurzaam grondstoffen- en energiebedrijf en haar activiteiten richten op onder meer het scheiden van afvalstoffen, het opwerken hiervan en het versterken van het recyclingcluster in het havengebied. Doel: in 2018 vier keer zoveel grondstoffen uit afval terugwinnen als in 2014. Waternet zet in op de transitie naar een circulaire economie met het programma Circulair handelen. Doelstelling is klimaatneutraal in 2020, wat zowel voor de eigen organisatie als de bedrijfsactiviteiten geldt. Waternet wint onder meer grondstoffen, zoals fosfaat, terug uit het afvalwater, en kijkt naar de mogelijkheden rond energie uit water en energiebesparing. Schiphol, KLM en de gemeente Amsterdam werken samen aan een strategische agenda voor de metropoolregio. Duurzaamheid is één van de gedeelde ambities. Vanuit een langjarig *commitment* wordt ingezet op thema's als mobiliteit, energie en grondstoffen.

4. Klimaatbestendige stad

Het klimaat verandert door de mondiale opwarming van de aarde. De voorspelling is dat we in Nederland steeds vaker te maken krijgen met zachte winters en warme zomers. Onze winters worden gemiddeld natter. Bovendien krijgen we vaker te maken met extreme regenval. Landelijk staat de klimaatbestendigheid in stedelijke gebieden steeds prominenter op de agenda. Dat betekent dat we ons bewust zijn van mogelijke gevolgen van klimaatverandering, deze (leren) accepteren en er in de inrichting van onze stedelijke gebieden rekening mee houden.

4.1 Ambities en doelen

Vooraf in de zomer neemt de frequentie en de hevigheid van regenbuien toe, met gevolgen. Zo leidde de heftige regenbui van 28 juli 2014 tot circa 5 miljoen euro schade in de stad. Een stijging van de zeespiegel en hogere waterstanden hebben ook gevolgen voor de waterveiligheid in de stad. De kans op overstroming door een dijkdoorbraak is gelukkig gering, maar mocht dit toch gebeuren dan zorgt dit voor een grote maatschappelijke ontwrichting en enorme schade.

Wat betreft de mogelijke schade die water kan aanrichten in Amsterdam, heeft de stad een goede uitgangspositie. In de vorige eeuw is de beslissing genomen om bij stadsuitbreidingen de ondergrond op te hogen, wat de stad op voorsprong zet ten opzichte van andere steden in het westen van Nederland. Hierdoor is de stad waterbestendiger en beter bestand tegen overstromingsgevaar. Toch zullen technische oplossingen zoals grotere rioolbuizen en hogere dijken niet langer toereikend zijn om overlast te beperken en veiligheid op peil te houden: een andere aanpak is nodig. De stad groeit immers, met meer gebouwen, en meer steen in de openbare ruimte en in de binnentuinen. Dit kan wateroverlast veroorzaken omdat regenwater niet goed weg kan stromen door al dat steen. Daarom zouden we ons stedelijk gebied meer als een 'spons' moeten gaan inrichten en op de veranderingen aanpassen. Bij het ontwerp dienen we ook rekening te houden met ondergrondse waterstromen en optimale grondwaterstanden (geen overlast, maar ook geen droogvallende funderingen) Deze opgaven beperken zich niet tot de grenzen van de stad. Sommige opgaven en oplossingen zijn regionaal, landelijk of Europees. Veel oplossingen vragen inzet van Amsterdammers en bedrijven.

De gemeente Amsterdam heeft met de Structuurvisie Amsterdam 2040 vastgesteld actief samen te gaan werken aan een stedelijk gebied dat in de toekomst beter bestand is tegen wateroverlast door extreme regenval, door overstromingen en tegen toename van langere perioden van hitte en droogte. Amsterdam heeft deze ambitie in 2014 samen met regionale partners en het nationale Deltaprogramma uitgewerkt in de Deltastrategie regio Amsterdam.

In 2014 heeft de gemeente de intentieverklaring "Ruimtelijke Adaptatie" ondertekend, voortkomend uit de Deltastrategie. Daarin is de intentie uitgesproken klimaatadaptatie in 2020 in het gemeentelijke beleid te verankeren.

Na het vaststellen van ambities en een strategie in de vorige periode, komen we nu toe aan uitwerken, verankeren en implementatie van beleid. Dit vraagt om nadere afspraken tussen partijen.

Sommige opgaven en oplossingen zijn daarbij regionaal, landelijk of Europees. Andere zijn lokaal, en uit te voeren door Amsterdammers zelf. Niet alleen de 'waterbeheerder', maar iedereen moet bewuster omgaan met het water.

4.2 Regenbestendige stad

4.2.1 Uitvoering van het programma Amsterdam Rainproof

Om Amsterdam regenbestendig te maken, is op initiatief van Waternet het programma Amsterdam Rainproof opgezet. Rainproof motiveert, informeert en activeert bewoners, ondernemers, ambtenaren en kenniswerkers om regenbestendig te werken bij de verandering van daken, straten, tuinen, parken en pleinen. Uitgangspunt is dat gerichte, kleinschalige, fijnmazige en rendabele maatregelen de stad regenbestendiger en tegelijk aantrekkelijker en leefbaarder maken. Geen dure grootschalige monofunctionele oplossingen, maar met slimme aanpassingen die de sponswerking van de stad vergroten. Het programma zet in op:

- Onderzoek naar knelpunten voor regenbestendigheid in Amsterdam en de uitkomsten agenderen bij de verantwoordelijke stakeholders,
- Onderzoek naar hoe een deel van de gemeentelijke rioolheffing ingezet kan worden als positieve prikkel voor Rainproof-handelen door particulieren en bedrijven,
- Het activeren van burgers, ondernemers en maatschappelijke partijen via communicatie en stimuleringsprogramma's. Denk aan bijvoorbeeld aan manieren om regenwater op te vangen via groene daken voor de opvang van regenwater of vergroening van tuinen.
- Waar mogelijk wordt zonder extra meerkosten (werk met werk) bij ruimtelijke ontwikkelingsprojecten en de beheer- en onderhoudscycli van de stad aanpassingen gedaan ter bevordering regenbestendigheid.

Wie is verantwoordelijk?

De publieke verantwoordelijkheden voor water in Amsterdam zijn verdeeld onder verschillende overheden:

- De gemeente is verantwoordelijk voor verwerking van regenwater. De gemeente laat de uitvoering van deze zorgplicht uitvoeren door Waternet. Particulieren en bedrijven zijn op eigen terrein zelf verantwoordelijk voor verwerking van regenwater, voor zover dat redelijkerwijs verwacht mag worden. Het programma Amsterdam Rainproof, gefinancierd door Waternet, richt zich daarom op alle Amsterdammers.
- Het waterschap heeft belang bij regenbestendigheid, omdat hierdoor de druk op het regionale watersysteem vermindert, de kwaliteit van de grachten verbetert en minder water gezuiverd hoeft te worden. Ook het waterschap laat deze watertaken uitvoeren door Waternet.
- De waterschappen (en het Rijk) zijn verantwoordelijk voor bescherming tegen overstroming door de rivieren en de zee.
- Het voorkomen of beperken van schade door overstromingen is een eigen verantwoordelijkheid van lokale en regionale overheden, private organisaties en particulieren.
- De veiligheidsregio is verantwoordelijk voor rampenbestrijding en crisisbeheersing namens alle regionale overheden.

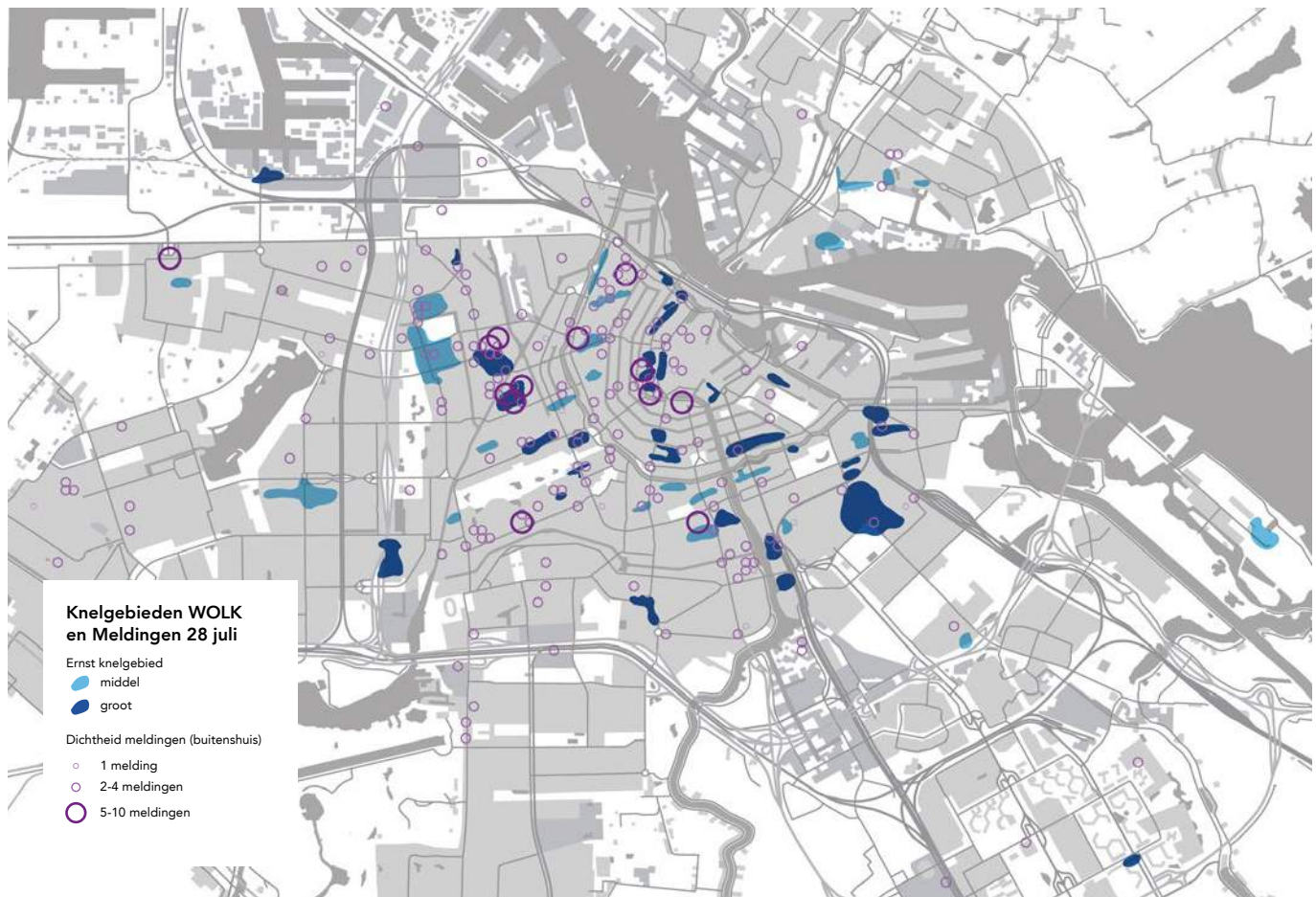
Klimaatbestendige steden

De intentieverklaring Ruimtelijke Adaptatie, komt voort uit het Deltaprogramma. De intentieverklaring sluit aan bij de ambities van de Deltastrategie regio Amsterdam. In de intentieverklaring hebben de ondertekenaars vastgelegd dat zij eraan werken om Nederland in 2050 zo veel mogelijk klimaatbestendig en bestand tegen wateroverlast maken. Daarnaast is afgesproken dat dit uiterlijk in 2020 onderdeel is van het beleid en handelen van alle partijen. Ze zullen bij hun regionale en lokale ruimtelijke afwegingen:

- de water- en klimaatbestendigheid van het eigen plangebied analyseren,
- de resultaten van deze analyse vertalen in een strategie met concrete doelen,
- en de beleidsmatige en juridische doorwerking van deze ambitie uitvoeren.

In 2017 komt het kabinet met een Nationale Adaptatiestrategie, waarin naast water ook gezondheid en infrastructuur worden betrokken.

Knelgebieden waterbestendigheid (rode cirkels) en meldingen wolkbreuk 28 juli 2014.
Bron: Amsterdam Rainproof 2014

4.2.2. Bijdrage vanuit groen en openbare ruimte

Vanuit de portefeuille Groen en openbare ruimte zal het college vanuit het Groenfonds bijdragen aan wateropvang door vergroening van de openbare ruimte en het Amsterdamse daklandschap. Vergroenen van daken draagt bij aan een betere opname van regenwater en vertraagt de waterafvoer richting straat, zodanig dat de bestaande riolering de toevoer beter aan kan. Dit wordt meegenomen in de Agenda Groen en de uitwerking van het Groenfonds.

In het beleid op de openbare ruimte zal via de Blauwe Puccini kaders gesteld worden voor tijdelijke waterberging in de openbare ruimte. Dit zal meegenomen worden in de Visie Openbare Ruimte.

4.3 Waterbestendige Stad

Het waterschap Amstel Gooi en Vecht werkt samen met de gemeente Amsterdam en partners aan het programma De Waterbestendige Stad. Daarin is het uitgangspunt extra bescherming van vitale functies tegen grootschalige over-

stromingen vanuit het rivierengebied, de zee en het IJsselmeer, waardoor grote schade en maatschappelijke ontwrichting bij een overstroming wordt beperkt.

Dit programma richt zich in eerste plaats specifiek op het Westpoortgebied, omdat hier veel vitale infrastructuur aanwezig is, maar moet leiden tot een adaptatiestrategie voor de gehele regio. In het programma:

- worden de effectenketens van overstromingen geanalyseerd (directe effecten, keteneffecten en indirecte effecten, zoals economische schade);
- worden mogelijke maatregelen uitgewerkt (fysiek, instrumenteel, organisatorisch);
- wordt de governance uitgewerkt (verantwoordelijkheden, sturingsmechanismen, instrumentarium);
- wordt gewerkt aan bewustwording van bedrijven en regionale overheden;
- worden ontwikkelingsstrategieën voor het Westpoortgebied opgesteld.

Het programma zal in nauwe samenwerking met de verschillende stakeholders – overheden en private partijen – worden uitgevoerd en als voorbeeld dienen voor het opstellen van een ‘adaptatiestrategie vitale infrastructuur’ voor de regio Amsterdam. Daarna volgt doorwerking in het beleid, zodat daadwerkelijke implementatie voor kwetsbare en vitale infrastructuur en objecten wordt geborgd, niet alleen in het Westpoortgebied, maar ook voor andere belangrijke plekken of gebouwen, zoals nieuwe datacenters of ziekenhuizen als het AMC.

Op deze kaart is de optelsom van overstromingsgevoelige gebieden weergegeven. Deze gebieden kunnen onderlopen als gevolg van dijkdoorbraken vanuit Noordzee, de rivier de Lek, het Markermeer of het regionale watersysteem.
Bron: De waterbestendige stad

5. Gemeente Duurzaam

De gemeente gaat zelf de eigen bedrijfsvoering verder verduurzamen, daarmee schaal maken én het goede voorbeeld geven. Schaal kan de gemeente bijvoorbeeld maken door duurzaam in te kopen: we kopen voor circa 1,5 miljard euro jaarlijks in.

5.1 Ambities en doelen

De gemeente hanteert de volgende doelen:

- In 2025 is de eigen CO₂-uitstoot van de gemeente 45 procent minder dan in 2012 (B&W besluit oktober 2013)
- Gemeentelijke inkoop voldoet aan de kwantitatieve en kwalitatieve doelen uit deze agenda duurzaamheid op het gebied van energiebesparing, een duurzame energielevering, het scheiden van afval, slim en schoon vervoer.
- De gemeente biedt een helder investeringskader om duurzame investeringen te vergemakkelijken.

5.2 Verminderen CO₂-uitstoot gemeentelijke organisatie

In 2013 was de CO₂-uitstoot van de gemeentelijke organisatie jaarlijks 93 duizend ton. In dat jaar is de bestaande doelstelling voor CO₂ reductie aangepast en opnieuw vastgesteld in een routekaart richting 2025 met concrete stappen om energie te besparen en daarmee de CO₂-uitstoot terug te brengen met 45 procent ten opzichte van 2012. In de routekaart is een scan opgenomen van gebieden waar investeren het meeste effect oplevert en waar kansen liggen qua natuurlijke momenten, vervanging of nieuwe aanschaf. Daarnaast is een stappenplan opgenomen met acties en actiehouders en is afgesproken wie verantwoordelijk is voor uitvoer van acties op de routekaart.

Maatregelen en acties

Energiemaatregelen per jaar zijn onder andere opgenomen op het gebied van:

1. ICT: energiezuinige werkplek en inkoop energie-efficiënte dataopslag.
2. Openbare verlichting: vervangen door dimbare LED-verlichting.
3. Kantoren: flexwerken en afstoten kantoorruimte, energemaatregelen.
4. Wagenpark.

In de ambtelijke organisatie heeft het Gemeentelijke Management Team (GMT) de uitvoering van en de monitoring op de voortgang van de routekaart ondergebracht bij de stedelijk directeur Bedrijfsvoering. Jaarlijks zal in de Jaarrekening op de volgende onderdelen aangegeven worden welke resultaten er geboekt zijn:

- Zijn de doelen gehaald, zijn de afgesproken acties uitgevoerd?
- Welke kansen zijn er voor intensivering?
- Welke nieuwe acties worden toegevoegd aan de routekaart?

5.3 Duurzame inkoop

De gemeente is een belangrijke economische speler in de stad Amsterdam. De keuzes die de gemeente maakt over het verduurzamen van de inkoop hebben daarmee impact op de stad, maar ook op ketens van bedrijven elders in de wereld. Het verduurzamen van de gemeentelijke inkoop zal een voorbeeld zijn voor anderen. Wat we van anderen verwachten, doen we ook zelf: bij inkoop voldoen we aan de doelstellingen uit deze Agenda voor transitie naar circulaire economie, scheiden van afval, energie, energielevering en slim en schoon vervoer. Om het goede voorbeeld te geven, daar waar wij dat ook van anderen vragen. En om bij te dragen aan het sneller uitvoeren van de doelstellingen in de Agenda Duurzaamheid, daar waar mogelijk.

5.3.1 Verantwoordelijkheid behalen doelstellingen duurzaamheid

De inhoudelijke verantwoordelijkheid voor het toepassen van de doelstellingen en het maken van afwegingen indien er sprake is van extra investeringen, wordt bij ambtelijke opdrachthouders en budgethouders gelegd. In de verplichte paragraaf duurzaamheid in de jaarrekening zal gerapporteerd worden over de resultaten. De Inkoper en de adviseur Duurzaam inkopen richten zich op advisering, zodat bij de inkoopbeslissing de duurzaamheidsdoelstellingen integraal meewegen bij de leveranciersselectie.

Maatregelen en acties

■ Plan Intensivering Duurzaam Inkopen

De ambitie voor duurzaam inkopen wordt in 2015 uitgewerkt in een plan dat de algemene ambities en doelstellingen vertaalt naar doelstellingen op kortere termijn voor inkooptrajecten of -segmenten. We gaan dit samen doen met kennisinstituten en bedrijven. In dit plan wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van wat er al loopt of is uitgezocht. Onderdelen van het plan zijn:

- Systeem in beeld: welke inkooptrajecten zijn er en zijn kansrijk.
- Naar een duurzame en circulaire inkoop.
- Opstellen Kanskaart Innovatieve wijzen van uitvragen met richtlijnen voor maximaal resultaat in diverse soorten inkooptrajecten.
- Het identificeren van kansen voor gezamenlijk optrekken met andere opdrachtgevers van buiten onze gemeente.
- Beïnvloeding van bijvoorbeeld het Rijk of de EU vanwege eventuele belemmeringen in de aanbestedingsregelgeving.

■ Maatwerk

Het leveren van maatwerk per inkooptraject zonder vooraf gekwantificeerde doelstellingen wordt in 2015 voortgezet. Inkooptrajecten met kansen op het vlak van circulair, slimme en schone mobiliteit en energielevering worden geïdentificeerd. Over de keuze voor maatwerk van inkooptrajecten en de ambitie per traject wordt gerapporteerd aan het bestuur.

In 2014 zijn de volgende inkooptrajecten als kansrijk voor verduurzaming geïdentificeerd:

- Het gemeentelijk wagenpark. Dit wagenpark is omvangrijk, met 400 personen- en bestelwagens en 650 trucks, veegmachines en inzamelvoertuigen. Voor voertuigen onder 3,5 ton (zoals personenauto's en kleine bestelwagens) zijn ook elektrische alternatieven beschikbaar. Bij aankoop of inhuur van dit type voertuigen gaan we in principe kiezen voor voertuigen met een elektromotor. Voor zwaardere voertuigen zijn vooralsnog weinig elektrische varianten beschikbaar. Voor dit type voertuigen kiezen we de schoonste variant.
- Ook zullen we onze eigen bevoorrading zo slim en efficiënt mogelijk gaan regelen. Door bij de inkoop van onze eigen producten, diensten en openbare werken eisen te stellen aan slim en schoon vervoer of voordeel te geven voor slimme en schone logistiek. We vervullen hiermee een voorbeeldrol voor bedrijven en bewoners.
- Circulair maken van de betonketen. De gemeente maakt samen met de marktpartijen een plan om de kringloop te sluiten van betonproducten en gebakken klinkers in de grond, weg en waterbouw-sector. Daarbij gaat de gemeente samenwerken met marktpartijen zoals betonproductfabrikanten, aannemers en recyclebedrijven.
- Het recyclepercentage van afval op kantoren wordt 75 procent. De facilitaire sector binnen de gemeente gaat ervoor zorgen dat het percentage afvalscheiding en recycling van kantoren fors wordt verhoogd tot 75 procent. Op dit moment is het ingeschatte percentage gescheiden afval 40%.

5.4 Toetsingskader en rekenregels duurzame investeringen

De gemeente vraagt bedrijven, instellingen en bewoners om flinke inspanningen te leveren om de duurzaamheidsdoelstellingen te halen. Het kan dan ook niet anders dan dat de gemeente zelf hier ook mee aan de slag gaat en zelf maatregelen neemt. We zetten in op investeringen in duurzaamheid die lonen. Een duidelijke set rekenregels op basis waarvan investeringsbeslissingen over duurzame maatregelen kunnen worden genomen, is nodig om te komen tot snellere realisatie van duurzame initiatieven. Het college zal eind 2015 een raadsvoorstel presenteren. Daarin staan een toetsingskader en duidelijke regels voor duurzame investeringen die de gemeente gaat nemen.

Daarnaast wil het College onderzoeken of en in hoeverre belastinginstrumenten kunnen worden ingezet om duurzaamheidsinitiatieven te stimuleren en wil het College onderzoek doen naar mogelijkheden om het *split incentive* probleem op te lossen bij investeringen in duurzaamheid, waarbij baten elders of later vallen dan de kosten.

Sinds januari 2014 wordt het papier van de gemeente Amsterdam met de elektrische Cargohopper langs veertig locaties over de stad bezorgd. In plaats van de dieselvrachtwagen die ieder adres aandeed, maakt een elektrische vrachtwagen nu de ritjes. Dat is efficiënter en schoner.

II Samenhang

De transitiepaden uit deze agenda hebben op onderdelen nauwe samenhang, en dienen ook in samenhang bekeken te worden. Logischerwijs gaat het daarbij over mobiliteit, de manier waarop we wonen en werken, onze gebouwde (monumentale) omgeving, openbare en groene ruimte, onze infrastructuur: kortom over de stad.

Samenhang schept kansen voor innovatie, nieuwe projecten en nieuwe bedrijfsconcepten. Het vraagt omdenken van het bestaande. Of het nou manieren van (samen) werken, regelgeving, stedelijke inrichting, besluitvorming, (maatschappelijke) organisatie of financiering is. Voorbeeld: het aansluiten van woningen op stadswarmte betekent werk in de openbare ruimte maar ook in de huizen van Amsterdammers. Het betekent nieuw werk voor de een en wennen aan elektrisch koken voor de ander. Voor weer een ander biedt het kansen voor een nieuw bedrijfsconcept.

Dit college maakt werk van het integraal afwegen en meenemen van duurzaamheid in het dagelijks werk en heeft daarom de organisatie daarop ingericht. Deze gemeentelijke aanpak staat beschreven in deel III.

Enkele voorbeelden van samenhang

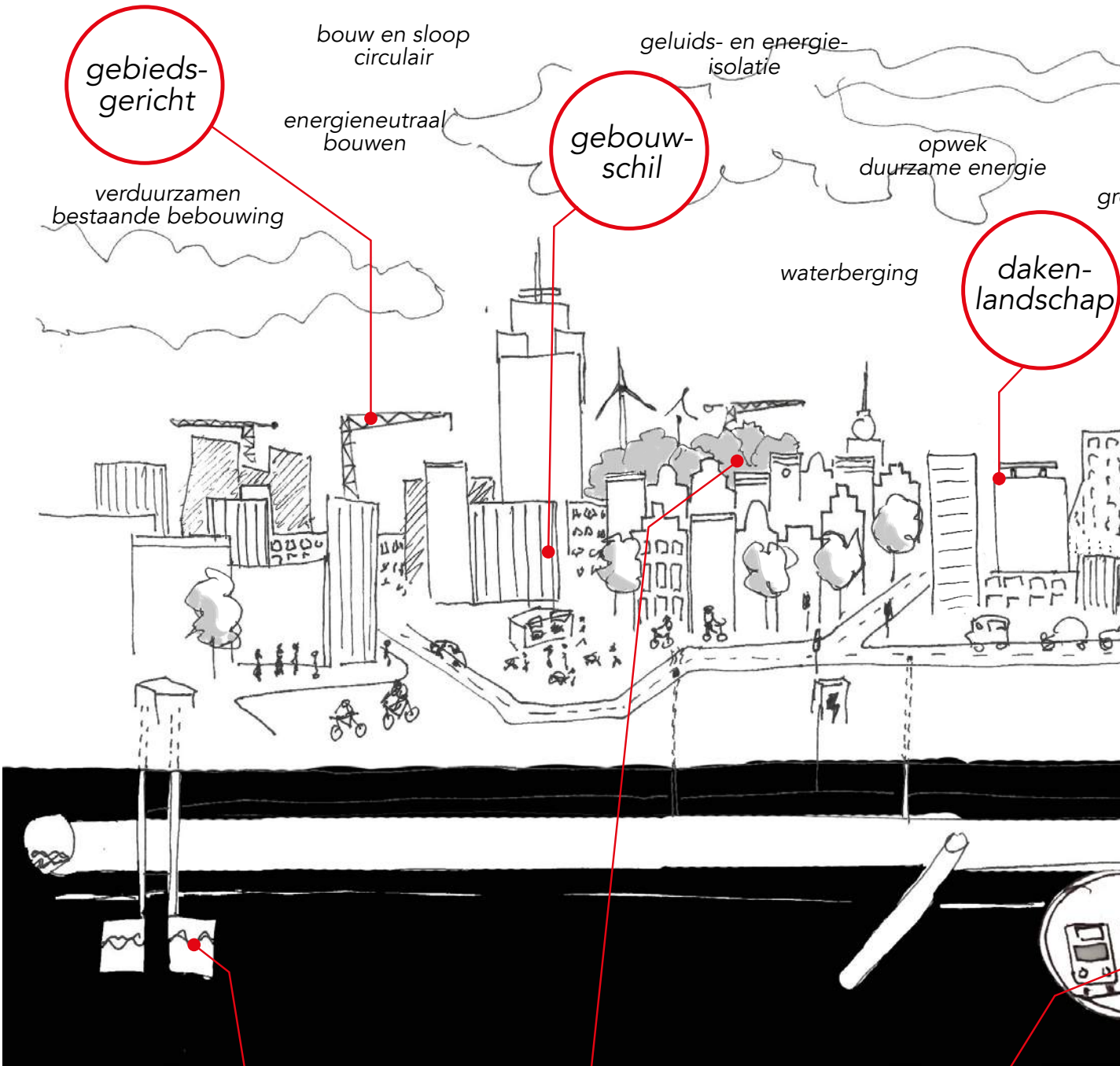
Maatregelen die goed zijn voor de luchtkwaliteit zijn vaak ook goed voor energie efficiëntere mobiliteit. Meer elektrische auto's in de stad leiden tot een toename van de elektriciteitsvraag. Deze elektriciteit moet dan wel duurzamer, anders halen we de energiedoelstelling niet. Deze koppeling zien we ook bij de oplaadinfrastructuur van elektrische auto's. Innovatie maakt het mogelijk deze te koppelen aan lokaal opgewekte zonne-energie en grote batterijen. Op die manier kan het elektriciteitsnet ontlast worden. Groei van het stadswarmtenet draagt op bescheiden wijze bij aan een schone lucht doordat individuele HR-ketels verdwijnen.

Een circulaire economie draait op hernieuwbare energie en kent in principe geen afval. Dat levert soms dilemma's en kansen op. Voor het stadswarmtenet nu is het verbranden van afval een bron van warmte: in de toekomst verwachten we heel wat minder afval te hebben. Dat vraagt om nieuwe duurzame bronnen en biedt ruimte voor innovatie. Meer op de regio gerichte distributie van producten of meer gescheiden inzamelen betekent meer kilometers voor vrachtwagens. Dat kan op gespannen voet staan met bereikbaarheid en luchtkwaliteit en vraagt om nieuwe vormen van stadsdistributie en het bundelen van afvalinzamelingsbewegingen in de stad. Dat is erg goed nieuws voor onze volle binnenstad en kwetsbare openbare ruimte.

Vanuit de waterketen zijn er volop mogelijkheden om energie uit water te halen – denk aan warmte en koude. Afvalwater is steeds vaker ook een grondstof – bijvoorbeeld wanneer groente- en fruitafval niet in de afvalbak gaan, maar vermalen in de keuken worden toegevoegd aan het afvalwater. Gescheiden inzameling van verschillende soorten afvalwater biedt betere mogelijkheden voor gerichte zuivering en terugwinning van grondstoffen en energie. Waternet wil hiervan de mogelijkheden verkennen, vooral in nieuwbouwsituaties.

samenwerken met partners

duurzame vrijzone

grondstoffen uit water

water

energie uit water

ruimte voor fietsers en voetgangers

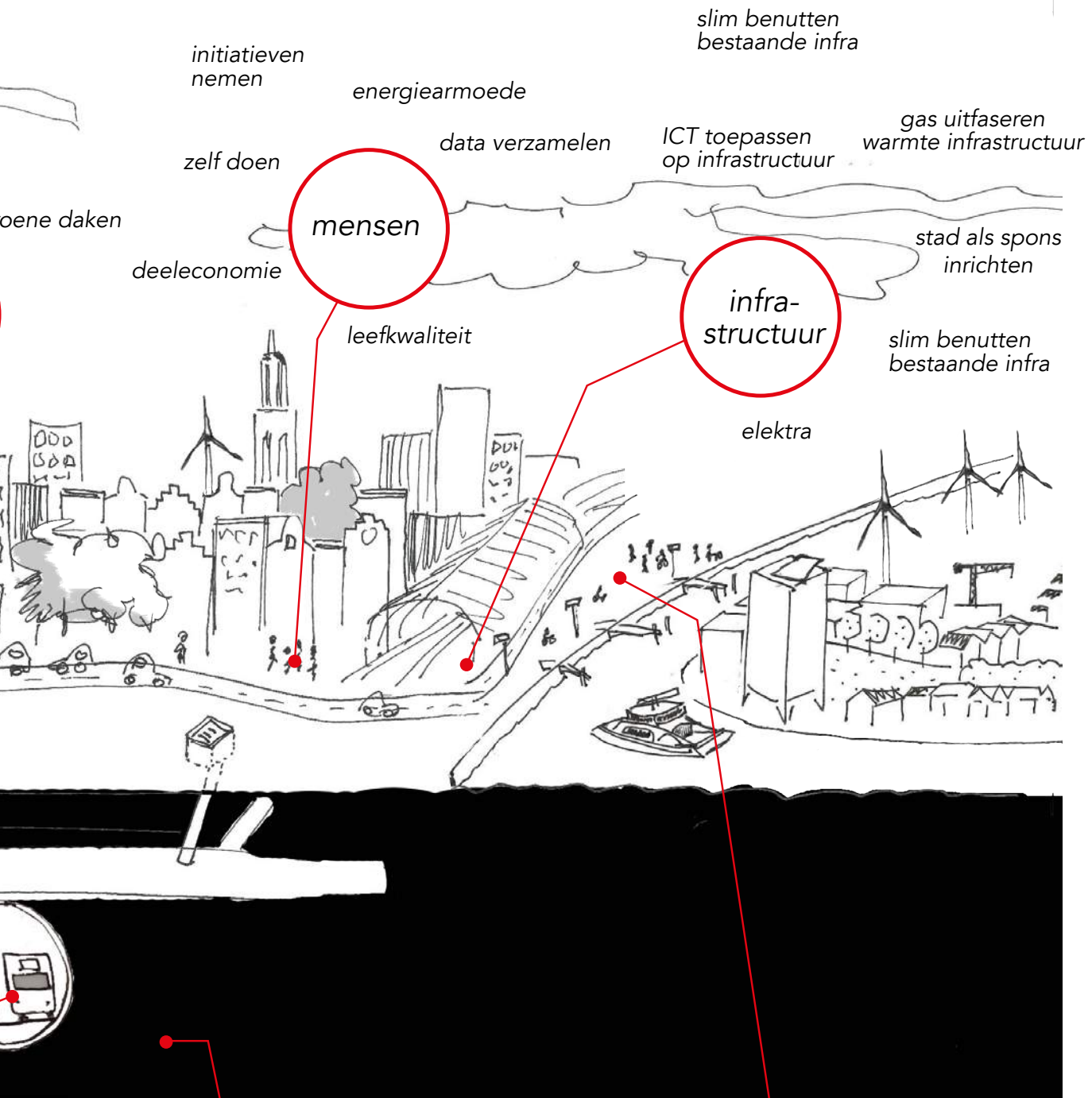
groen

draagt bij aan waterberging

zorgt voor verkoeling

mobiliteit

slimme en schone distributie

III Aanpak

Maatschappelijke doelen zijn gemakkelijk gesteld. Zij hebben een duidelijke functie, omdat de urgentie voor iedereen duidelijk is, of omdat de opbrengsten voor mensen duidelijk zijn. Maar het gaat uiteindelijk om de uitvoer en de resultaten. Hierbij zijn vele partijen betrokken – niemand krijgt resultaten alleen voor elkaar. Dat vraagt om samenwerken. Koplopers zijn daarbij dragers van de verandering. Daarom is het van belang dat de groep koplopers groter wordt, en dat deze groep ‘het peloton’ mee trekt. Daarmee wordt duurzaamheid ‘gewoon’ een onderdeel van alles wat we doen. Voor achterblijvers stellen we een duidelijke ondergrens, en handhaven daarop, zodat voor iedereen een gelijk speelveld ontstaat.

1. Integrale aanpak

Om bij te dragen aan uitvoering van deze agenda heeft de gemeente Amsterdam een integrale aanpak opgesteld en hierop de organisatie ingericht. De essentie van deze aanpak is in dit deel omschreven. Duurzaamheid staat bol van de nieuwe ontwikkelingen, technologische vooruitgang en is cruciaal voor de toekomst van Amsterdam. Bij de agenda Duurzaamheid is er daarom specifieke aandacht voor innovatieve ontwikkeling en voor de rol van de overheid als voortrekker. Voorts wordt het rendement per euro op de milieueffecten als een belangrijk uitgangspunt gehanteerd.

1.1 Samenwerken

Een belangrijke succesfactor voor het versnellen van de transitie naar een duurzame stad is samenwerken en het leggen van de juiste verbindingen. Tussen mensen, kennis en geld. Tussen beleid en uitvoering. Tussen bedrijfsleven, overheid, onderwijs en bewoners. Hier speelt de gemeente een rol. Soms door als onafhankelijk tussenpersoon de gedeelde belangen boven tafel te krijgen, soms door samenwerking te organiseren of aan te schuiven waar al samengewerkt wordt. Maar ook door binnen de eigen organisatie dwarsverbanden te leggen en door Amsterdammers die aankloppen de weg te wijzen binnen de gemeente. Platforms zoals Amsterdam Smart City, de Amsterdam Economic Board en verschillende duurzame netwerken in de stad zoals Wij Krijgen Kippen, Green Business Club Zuidas, DORA, ZO! Duurzaam, Stichting Green IT, zorgen voor samenwerking en versnelling op het gebied van duurzaamheid. Samenwerken doen al deze partijen op verschillende schaalniveaus. Dat kan in een gebouw zijn, in een straat, een buurt of gebied, in de Metropoolregio Amsterdam, tussen steden en regio's. Deze agenda heeft een focus op Amsterdam. Echter, voor alle onderwerpen geldt dat zij over alle 'schaalniveaus' heen spelen: luchtverontreiniging, afvalstromen, waterstromen, elektrische auto's, consumptiegoederen en grondstoffen. Oplossingen en oorzaken houden zelden verband met administratieve grenzen. Amsterdam is actief in landelijke en regionale netwerken, en onderhoudt diverse internationale banden, om te leren van anderen en slimme voorbeelden over te nemen.

1.2 Slim omgaan met regels

Om ervoor te zorgen dat het uitvoeren van duurzame initiatieven gemakkelijker verloopt, wil de gemeente slim omgaan met regelgeving en procedures, en dereguleren waar mogelijk en noodzakelijk. Tegelijkertijd is de gemeente helder in doelen en richting. Dat betekent: helder over wat op termijn moet gebeuren – daarvoor gelden redelijke termijnen. En uiteindelijk handhaven, zodat degenen die inspanningen hebben geleverd geen oneerlijke concurrentie ondervinden van achterblijvers.

Het vergemakkelijken van de uitvoer doen we door onder andere:

- In 2015 één of meerdere vrijzone(s) voor duurzaamheid en circulaire economie in te stellen en in te vullen, samen met het Rijk en partners in de stad. Te denken valt aan experimenteerregelingen rond decentrale duurzame elektriciteitsopwekking en smart grids, rond elektrisch vervoer of het wegnemen van belemmeringen rond afval als grondstof. Ook kansrijk is het aanvragen van de status van innovatief project onder de Crisis- en Herstelwet.
- In 2015 te onderzoeken of bepaalde regels t.a.v. zonnepanelen in de Welstandsnota kunnen worden geschrapt of zonnepanelen geheel welstandsvrij kunnen worden gemaakt.
- Het verduurzamen van monumenten en panden in beschermd stadsgezicht is maatwerk. Communicatie over de mogelijkheden is een speerpunt. De gemeente zal dit doen door persoonlijk maatwerkadvies te blijven aanbieden aan pandeigenaren, en daarnaast een "monumentenloods" aan te stellen die hen helpt in het vergunningtraject. Het koppelen van databestanden over zon-potentieel en het daklandschap moet meer inzicht geven in de mogelijkheden van zonne-energie in de monumentale stad.
- Een regionaal loket in te richten waar inwoners advies kunnen inwinnen over het treffen van duurzame maatregelen. Dit loket is in samenwerking met onder andere de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Diemen, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel, Uithoorn en Ronde Venen.

- Duidelijke vertaling van regels richting belanghebbenden (bijvoorbeeld waar het gaat om de welstandsregels) te maken, door informatie digitaal aan te bieden en door aanspreekpunten te organiseren die de regels en procedures kunnen uitleggen en kunnen meedenken over de uitvoer.
- Belemmeringen voor duurzaamheid zoals voor windmolens, als het gaat om de werking van de postcoderoos aan te kaarten op provinciaal en nationaal niveau en proberen deze op te heffen.
- De gemeente Amsterdam monitort aan welke vrijstellingen behoefte is, van welke vrijstellingen gebruik wordt gemaakt en wat de resultaten zijn van deze vrijstellingen. De gemeente draagt vervolgens de leerpunten actief aan bij de rijksoverheid met als doel om wetgeving structureel te verankeren in de richting van duurzame ontwikkeling.

1.3 Financieren van de transitie

De gemeente wil daar, waar de markt (nog) niet kan of wil financieren, meebetalen aan de transitie. Het doel hiervan is sneller tot resultaten te komen, samenwerking te vergemakkelijken en mee te helpen om de transitie op grotere schaal te realiseren. De gemeente investeert zowel in kleinschalige maatschappelijke initiatieven als in grote projecten door:

- Een eenvoudig en slagvaardig revolverend Energiefonds op te zetten. Dit fonds wordt de drager voor investeringen. Door regie te voeren op alle middelen ontstaat er overzicht en is het eenvoudiger om te bepalen hoe de verschillende middelen elkaar kunnen versterken.
- Tenderregelingen voor investeringen van Amsterdamse inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen.

- De (af)lopende regelingen van stad en stadsdelen op het gebied van klimaatneutraal bouwen, energiebesparing en energie-opwek in de woningvoorraad te evalueren, en nieuwe voorstellen te doen voor de periode vanaf 1 januari 2016.
- De subsidies ter stimulering van schone mobiliteit voort te zetten in deze periode, om het behalen van de norm op luchtkwaliteit mogelijk te maken.

1.4 Vergroten van inzicht

Beleidsinspanningen zijn effectiever als we ons inzicht in de ontwikkeling van de vier transitiepaden vergroten. Bovendien weten we daardoor sneller wat de resultaten zijn en waar we moeten bijsturen om resultaten te halen. Dit inzicht is noodzakelijk om met partners te kunnen sturen op samenhang tussen ketens en systemen als energie, water, lucht en grondstoffen. Letterlijk omdat stromen zichtbaar worden op basis van daadwerkelijk verbruik, gemeten waarden, in plaats van schattingen of een kwalitatieve analyse.

De gemeente zal in samenwerking met onder andere de Amsterdam Economic Board, het instituut Advanced Metropolitan Solutions, Waternet, AEB Amsterdam, Haven Amsterdam, Alliander, GGD Amsterdam, Hogeschool van Amsterdam, de Universiteit van Amsterdam, de CTO office Amsterdam, vele gemeentelijke onderdelen en andere partners in de stad werken aan dit inzicht door een gericht data-programma.

Dat programma zorgt voor beschikbare data en voor een harmonisatieslag, zodat data onderling met elkaar vergelijkbaar worden. Ook is het doel dat data zoveel mogelijk toegankelijk is voor derden. Het op deze manier toepassen van data en data-analyse ondersteunt de ambities en acties van deze agenda.

Op www.maps.amsterdam.nl is een flinke hoeveelheid data bij elkaar gebracht. Welk bestemmingsplan rust er op mijn pand, welke gebouwen zijn sinds 2000 gebouwd, wat is het energieverbruik uitgedrukt in CO2 per blok, waar zijn de groene daken te vinden, is mijn dak geschikt voor zonnepanelen? Het zijn slechts enkele voorbeelden van kaarten die, zeker in combinatie, het nodige inzicht bieden.

Op dit moment wordt gewerkt aan online tools waarmee elke Amsterdammer zelf aan de slag kan met verschillende databronnen. Via de QR-code kunt u het ook zelf proberen.

Steeds meer data

We gaan naar een *internet of everything*: in 2020 zijn naar schatting in Amsterdam 50 miljoen objecten met elkaar verbonden. De stad levert steeds meer data op. Er gebeurt dan ook al aardig wat op het vlak van data in de stad, denk aan het meetnetwerk voor luchtkwaliteit, de meetpunten in de Amsterdamse ondergrond, data uit het netwerk van elektrische laadpalen, of aan Amsterdammers die met hun mobiele telefoon de kaarten maken van waar we fietsen, rijden en lopen.

Door data te ontsluiten krijgen tal van partijen meer inzicht in het daadwerkelijk functioneren van de stad. Data stelt bedrijven in staat om nieuwe diensten en producten te ontwikkelen die bijdragen aan de circulaire economie. Bewoners krijgen meer inzicht in hun omgeving en hun eigen gedrag en kunnen hun buurt vergelijken met andere plekken in de stad. Ook is data de basis voor het ontwikkelen van tal van apps, wat kan leiden tot meer gebruiksmogelijkheden van de stad. Tevens is data ondersteunend aan integraal werken binnen de gemeente én met marktpartijen.

Binnen de thema's van de Agenda Duurzaamheid zijn grote verschillen in ontwikkeling van data beschikbaarheid en de ruimtelijke weergave ervan. De afgelopen periode is veel aandacht uitgegaan naar de milieuthema's zoals luchtkwaliteit, geluid en bodemkwaliteit. Dit zijn effectanalyses van vele verschillende activiteiten die in Amsterdam, maar soms ook op grotere schaal, plaatsvinden.

Zo heeft Amsterdam een geavanceerd lokaal meetnetwerk voor de luchtkwaliteit. Dit wordt beheerd door de GGD. Amsterdam werkt actief aan het zoveel mogelijk ontsluiten en inzichtelijk maken van beschikbare kennis. Te denken valt aan *realtime* inzicht in de luchtkwaliteit en smog. Verder speelt deze informatie, naast de landelijke prognoses, een belangrijke rol bij het bepalen van het luchtkwaliteitsbeleid.

In de recentere aandachtsgebieden van duurzaamheidsbeleid, zoals energie, afval en grondstoffen, deeleconomie en onderdelen van water, is veelal data wel aanwezig bij verschillende organisaties, maar ontbreekt de ruimtelijke weergave en de toegang tot de data. Juist deze ruimtelijke weergave is nodig om op korte termijn van data een instrument te maken.

Bodemkwaliteit

Energie - Verbruik Gas en Elektriciteit

Energie uit afvalverbranding en restwarmte

Groene daken

Grondwaterverontreiniging

1.5 Afspraken met de stad

De komende collegeperiode gaat de gemeente op allerlei fronten (nieuwe) afspraken maken om de doelstellingen van de agenda te realiseren. Afspraken met sectoren, ketens of gebieden, met woningbouwcorporaties en ontwikkelaars, met verkeersgroepen, met strategische partners en binnen de gemeente zelf. Deze afspraken zijn vrijwillig maar niet vrijblijvend. Hierbij een aantal voorbeelden:

- De gemeente heeft de afgelopen jaren met verschillende sectoren afspraken gemaakt over de verduurzaming van hun bedrijfsvoering. Hierbij worden keurmerken als instrument ingezet, zoals het Green Key-keurmerk voor hotels, de Milieuthermometer Zorg voor ziekenhuizen of een keurmerk als BREEAM.

Deze manier van werken breiden we uit, waarbij we nadrukkelijk de samenwerking zoeken met de regio en het Rijk. De wettelijke minimumverplichtingen voor energiebesparing vormen de basis, daarnaast worden afspraken gemaakt over bijvoorbeeld het reduceren van afval, waterbesparing, duurzame mobiliteit en duurzaam inkopen. Sectoren die vrijwillige afspraken met ons maken om duurzaamheid te bevorderen, worden beloond met verminderd toezicht. In 2015 worden kansrijke nieuwe sectoren in beeld gebracht.

- Om de overgang naar een circulaire economie te realiseren gaan we met bedrijven, ook waarvan de gemeente (mede-) aandeelhouder is, in gesprek in het kader van vrijwillige samenwerking.
- Over de verduurzaming van de sociale woningvoorraad worden in 2015 afspraken gemaakt met corporaties.
- Met partijen uit de bouwketen wordt gewerkt aan een Green Deal over het reduceren van bouw- en sloopafval.
- Voor het verschonen van het verkeer binnen de ring A10 zullen gesprekken plaatsvinden met (vertegenwoordigers van) zakelijke veelrijders, de taxibranche, de logistieke sector, touroperators en het GVB.
- Ook worden samen met betrokken partijen gebieden aangewezen waar alles uit de kast wordt gehaald op het gebied van duurzame gebiedsontwikkeling.

2. Organiseren van de Agenda Duurzaamheid

2.1 Bestuurlijke organisatie

2.1.1 Gemeenteraad

De gemeenteraad stuurt op de Agenda Duurzaamheid via de opgenomen doel- en activiteitenindicatoren en de P&C-cyclus van de gemeente. Daarnaast is in deze agenda een reeks uitwerkingen aangekondigd die afhankelijk van de aard van het document ter vaststelling of ter informatie worden voorgelegd aan de gemeenteraad. Op basis van de begroting, jaarrekening en een jaarlijkse publicatie 'Staat van Duurzaam Amsterdam' kan de gemeenteraad ook sturen op de uitwerking van de agenda. Hiertoe zijn indicatoren opgenomen in hoofdstuk 4 'monitor en bijsturen'.

2.1.2 College van B&W

Duurzaamheid is onderdeel van onze gemeentelijke primaire processen, onze bedrijfsvoering

en onze inkoop. De verantwoordelijkheid voor het realiseren van doelstellingen ligt dan ook niet bij één wethouder. De verantwoordelijkheid ligt daar waar ook de verantwoordelijkheid voor primair proces, inkoop of bedrijfsvoering berust.

Wel heeft het college van B&W de wethouder Duurzaamheid de coördinatie- en aanjaagrol gegeven voor duurzaamheid. Om deze rol te kunnen invullen, zijn binnen het college voor de Agenda Duurzaamheid afspraken gemaakt per portefeuille. Deze werkwijze zorgt ervoor dat binnen elke portefeuille duidelijk is wat de bijdrage is aan de duurzaamheidsdoelstellingen.

2.1.3 Bestuurscommissies

De bestuurscommissies in de stadsdelen functioneren als 'ogen en oren' van de stad. De commissies hebben via adviezen en gesprekken een waardevolle bijdrage geleverd aan de tot-

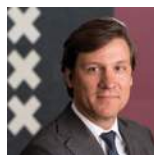
Burgemeester Eberhard van der Laan
Internationale positionering Duurzaam Amsterdam

Udo Kock
Helder kader (rekenregels) bieden voor investeringen in duurzame maatregelen
Fiscale mogelijkheden voor duurzaamheid
Waterbestendig Amsterdam

Kajsa Ollongren
Innovatieprogramma circulaire economie
Inzet economisch instrumentarium
Visie deeleconomie
Onderzoek en innovatie
Monumentenzorg
Verduurzamen cultuurgebouwen

Pieter Litjens
Schoon en snel door de stad
Gemeentelijke bedrijfsvoering duurzaam

Eric van der Burg
75% van de nieuw uit te geven grond energieneutraal, 100% in 2020
Selectieprocedure en excellente gebieden
Verduurzamen sportaccommodaties

Simone Kukenheim
Gezonde scholen voor kinderen
Ruim 100 scholen verduurzamen

Abdeluheh Choho
Duurzame opwek en energiebesparing
Schoon en snel door de stad
65% afval scheiden in 2020
Quicksan circulaire economie
Energiefonds en regelingen
Duurzame gemeentelijke ICT

Arjan Vliegenthart
Energie armoede programma
Onderzoek naar mogelijkheid perspectiefbanen in de bouw

Laurens Ivens
Afspraken met corporaties: naar gemiddeld label B in 2020
Ondersteunen 1000 Nul op de meter woningen
Ondersteunen huurders en eigenaar/bewoners bij verduurzaming

Arjan van Gils
Verduurzamen gemeentelijke organisatie conform Agenda Duurzaamheid

standkoming van deze agenda. De commissies hebben vervolgens een belangrijke rol als het gaat om het uitvoeren van de agenda, bijvoorbeeld op basis van specifieke bevoegdheden (zoals het inzamelen van afval) of vanuit het gebiedsgericht werken. Ook hebben zij een signaalfunctie, vanuit de bestuurlijke netwerken in de stadsdelen. Deze agenda duurzaamheid, en uitwerkingen daarvan, vormen onderdeel van de stedelijke kaders voor deze uitvoering. De coördinerend wethouder Duurzaamheid heeft met de portefeuillehouders Duurzaamheid in de bestuurscommissies afgesproken om samen te werken aan de verdere uitwerking van de agenda, per aangekondigd product, plan of per thema. Dat zal gebeuren in de vorm van 'bestuurlijke koppels', waarbij het werk verdeeld kan worden tussen de portefeuillehouders.

2.2 Ambtelijke organisatie

Duurzaamheid is onderdeel van onze gemeentelijke primaire processen, onze bedrijfsvoering en onze inkoop. De verantwoordelijkheid voor het realiseren van doelstellingen ligt dan ook niet bij één organisatieonderdeel. De verantwoordelijkheid ligt daar waar ook de verantwoordelijkheid voor het primaire proces, de inkoop of de bedrijfsvoering berust.

2.2.1 Gemeente duurzaam

De stedelijke directeur Bedrijfsvoering is verantwoordelijk voor uitvoering van de routekaart Gemeente CO₂-neutraal. De ambtelijke opdrachtgevers en budgethouders zijn dat voor duurzaam inkopen. In de jaarrekening vindt rapportage over de voortgang plaats.

2.2.2 Team Duurzaamheid

In de gemeentelijke organisatie ligt een coördinerende en aanjagende rol op doelstellingen en werkwijze van deze agenda bij het onderdeel Ruimte en Duurzaamheid, en daarbinnen bij het team Duurzaamheid. Het team:

In de gemeentelijke organisatie ligt een coördinerende en aanjagende rol op doelstellingen en werkwijze van deze agenda bij de RvE Ruimte en Duurzaamheid, en daarbinnen bij het team Duurzaamheid.

Het team:

1. is een aanspreekpunt voor partijen in de stad, dat wil zeggen:
  - a. is een aanspreekpunt en samenwerkingspartner voor Amsterdammers en bedrijven op het vlak van duurzaamheid;
  - b. bundelt informatie en biedt deze digitaal aan (via websites, nieuwsbrieven en het gemeentelijke informatiepunt: Antwoord/14020);
  - c. zet financieringsinstrumenten op bij deze agenda en voert deze uit (Energiefonds, opzetten stadsbrede regelingen, regelingen Lucht);
2. levert een bijdrage aan draagvlak voor duurzaamheid
  - a. draagt bij aan intern en extern draagvlak voor de Agenda Duurzaamheid, door een open, innovatieve manier van communiceren, het bieden van een platform voor koplopers, het aansluiten bij kansen als: architectuur biënnale 2016 of het Europees voorzitterschap van Nederland in 2016;
  - b. organiseert jaarlijks samen met partners een 'Staat van duurzaam Amsterdam', inclusief het opstellen van een (digitale) publicatie met (regionale) partners;
3. bewaakt voortgang én ziet nieuwe kansen
  - a. verzorgt jaarlijks een update van de Agenda Duurzaamheid op het niveau van maatregelen en activiteiten;
  - b. agendeert nieuwe thema's, projecten, uitdagingen en belemmeringen voor uitvoering van de Agenda;
  - c. initieert nieuwe projecten en initiatieven met een groot reductie- of leerpotentieel die nog niet elders binnen de gemeentelijke organisatie worden opgepakt (en belegt deze of voert uit);
  - d. brengt activiteiten onder in de ambtelijke lijnorganisatie, of vraagt aandacht voor integrale vraagstukken die 'geen eigenaar hebben';
4. werkt samen met partners en andere overheden
  - a. brengt eigen expertise in in diverse projecten;

- b. ondersteunt gebiedsgericht samenwerken met partners in projecten als (niet limitatief) Circulair Buiksloterham, Energiek Zuidoost, Slim Gaasperdam, Westpoort en Slim Nieuw West;
  - c. werkt samen met kennisinstellingen, Amsterdam Economic Board en de Metropoolregio Amsterdam;
  - d. werkt landelijk samen in G-4 verband, met de VNG of overige netwerken op voor deze agenda relevante thema's;
5. werkt samen in Europees of internationaal verband, onder andere via C40, Europese projecten en netwerken;
6. maakt zich sterk bij relevante organen, waaronder Rijk en provincie, om de voorwaarden te verbeteren voor duurzame investeringen en projecten van Amsterdamse burgers en bedrijven. Zoals (niet limitatief):
- a. Voorwaarden voor het (zelf) opwekken van duurzame stroom, bijvoorbeeld met behulp van zonnepanelen en windenergie (zoals Elektriciteitswet, fiscale wetgeving, SDE+, Luchthaven indeling besluit).
  - b. Stimulerende en regulerende wetgeving voor het bevorderen van schone mobiliteit.
  - c. Ambitieniveau en gelijk speelveld voor uitvoering en handhaving van wettelijke eisen, zoals Wet Milieubeheer en bouwbesluit.
  - d. Afvalwetgeving in relatie tot het hergebruik van grondstoffen.

2.3 Duurzaamheidsraad

De duurzaamheidsraad (voorheen klimaatraad) bestaande uit vertegenwoordigers van bedrijven, kennisinstellingen, ngo's en koepelorganisaties, ondersteunt het college van B&W met advies op beleid en uitvoering op het gebied van duurzaamheid.

3. Financieren van transitie

Voor het behalen van de duurzaamheidsdoelen is de gemeente voor het overgrote deel afhankelijk van de inspanningen van anderen. Investeringsruimte kan voor die partijen een knelpunt zijn. De transitie naar een duurzame stad vraagt maatwerk voor financiering: bij projecten zijn vaak diverse, soms net opgestarte partijen betrokken en het kan gaan om de inzet van nog niet meerjarig bewezen technologie. De risico's die met beide zaken samenhangen kunnen ertoe leiden dat reguliere financiers niet tot financiering kunnen of willen overgaan. De gemeente Amsterdam ziet dat hier financiële ondersteuning van projectinitiatieven effectief is. Door gericht te financieren kunnen op het gebied van duurzaamheid flinke stappen worden gemaakt, qua impact en schaal.

3.1 Energiefonds

3.1.1 Instellen revolverend Energiefonds, aanvullende externe financiering

Met een revolverend Energiefonds zet de gemeente Amsterdam een eenvoudig en slagvaardig fonds op dat gericht is op de duurzaamheidsdoelstellingen uit deze agenda. Uitgangspunten zijn:

- Modern: initiatief, verantwoordelijkheid en uitvoering van projecten ligt bij Amsterdammers zelf.
- Eenvoudig: het fonds is goed te vinden, een aanvraag doen is makkelijk, het selectieproces simpel, kort en voorspelbaar en de leningsvoorwaarden eenvoudig en beknopt (gericht op een goede balans tussen risico-beheersing enerzijds en de kosten hiervan anderzijds).
- Toegankelijk: het fonds is voor alle Amsterdammers die willen investeren in duurzame projecten. Een passend deel voor kleinschalige initiatieven van bewoners(groepen) en een stevig deel voor grootschalige projecten.
- Slagkracht: er zal zo veel mogelijk worden samengewerkt met marktpartijen om de impact van het fonds te vergroten.

Het Energiefonds wordt de drager voor alle investeringen. Het nieuwe Energiefonds bundelt alle middelen en maakt zo een einde aan de wirwar van verschillende fondsen, oud en nieuw, lopende en geëncijmteerde middelen. Door de regievoering op al deze middelen bij elkaar te brengen ontstaat er beter overzicht op hoe verschillende middelen elkaar kunnen versterken. Daarnaast maakt deze samenvoeging het financiële landschap van de gemeente overzichtelijker.

Momenteel krijgt de inrichting van het Energiefonds vorm. Hierover voert de gemeente gesprekken met deskundigen binnen en buiten de gemeente. Dit zal resulteren in een voorstel dat medio 2015 aan de raad zal worden voorgelegd. Ook wordt onderzocht hoe het Energiefonds nog verder kan worden vergroot, om zo ook de markt mee te laten doen in de financiering van initiatieven. Er zijn verschillende scenario's die voor het Energiefonds worden onderzocht:

- De nieuwe middelen en de bestaande investeringen worden in een aparte rechtspersoon ingebracht. Vervolgens kunnen overige investeerders op voorhand of later in de tijd investeren in dit fonds.
- Op het niveau van financieringsinstrumenten (afgestemd op doelgroep of thema). De gemeente richt het Energiefonds in met een eigen strategie. Binnen dit fonds zijn er verschillende financieringsinstrumenten gericht op doelgroepen.
- Een mix van bovenstaande twee scenario's.
- Op niveau van investeringsprojecten. Het Energiefonds onderzoekt bij elke grootschalige investering de mogelijkheden voor cofinanciering van het project. Daarmee kan het fonds maatwerk leveren en per project kijken hoe met minimale fondsmiddelen een project kan worden gerealiseerd.
- Naast het zoeken naar externe middelen om zowel het Energiefonds als het Amsterdamse Restauratiefonds te vergroten, wordt ook gekeken of er een zinvolle koppeling tussen beide fondsen te maken is.

3.1.2 Overgangperiode naar nieuw fonds

Voor de periode tot aan het instellen van het nieuwe Energiefonds opent de gemeente nieuwe tenders voor duurzame projectvoorstellen uit de stad. Op deze wijze overbrugt de gemeente de periode tot aan de start van het Energiefonds en biedt hiermee continuïteit voor de stad.

3.2 Evaluatie lopende regelingen gebouwde omgeving

In 2015 evalueert en stopt de gemeente mogelijk met (af)lopende subsidieregelingen van stad en stadsdelen op het gebied van klimaatneutraal bouwen, energiebesparing en het

opwekken van energie in de woningvoorraad. Onder andere de volgende regelingen zullen in 2015 geëvalueerd worden: isolatiesubsidie woningeigenaren, alle subsidies op zon, collectieve energie-initiatieven en ondersteuning van Verenigingen van Eigenaren.

Op basis van de prioriteiten uit de Agenda duurzaamheid komt de gemeente tot nieuwe regelingen die uiterlijk per 1 januari 2016 in gaan. De labelstappensubsidie voor corporaties loopt door in 2015 en krijgt een eigen vervolgtraject, in samenwerking met corporaties. Op dit moment lopen onder andere de volgende regelingen:

Subsidieregelingen	Wie	Locatie	Bedrag	Looptijd	2011	2012	2013	2014	2015
Labelstappensubsidie corporaties	Dienst Wonen, Zorg en Samenleven	Amsterdam	33 miljoen	2011-2014	■	■	■	■	■
Isolatiesubsidie woningeigenaren	Stadsdelen en provincie Noord-Holland	Amsterdam	1 miljoen	2013-2014			■	■	■
Klimaatneutraal bouwen	Dienst Wonen, Zorg en Samenleven	Amsterdam	1,5 miljoen	2012-2015		■	■	■	■
Zon XL	Stadsdelen Centrum, West, Noord, Nieuw-West en provincie Noord-Holland	Centrum, West, Nieuw-West	231.827	2014				■	■
Collectieve zonne-energieprojecten	Stadsdelen Oost en Zuidoost	Oost en Zuidoost	50.000	2014				■	■
Energie-initiatieven	Stadsdelen Noord en West	Noord en West	30.000						■
Warme voeten	Dienst Wonen, Zorg en Samenleven	Amsterdam	1,2 miljoen	vanaf 2015					■

Evaluatie en voorstel voor nieuwe regelingen; 1/1/2016: nieuwe regelingen van kracht

3.3 Middelen portefeuille duurzaamheid

De transitie naar een duurzame stad met een circulaire economie vraagt investeringen van verschillende partijen. Woning- en vastgoedeigenaren, infrastructuurpartijen, nuts- en energiebedrijven, bedrijven, kennisinstellingen, huurders, winkeliers, bewoners en ga zo verder. De gemeentelijke inspanning is erop gericht deze partijen hierin te ondersteunen. Daarbij

geldt dat de gemeente vanuit de portefeuille Duurzaamheid vooral investeert in projecten van deze partijen, waarvan de markt de financiering nog niet kan of wil oppakken, of waar op grond van de doelstellingen versnelling nodig is. Dit uitgangspunt is terug te zien in de wijze van besteden vanuit de gemeente. De bijdrage van de gemeente Amsterdam is ruim 170 miljoen euro.

Middelen portefeuille duurzaamheid		Bedrag (in miljoen euro)		Bestemming	Transitiepad
Energiefonds (algemene drager investeringen)	Totaal	110,2		Investeren in projecten, divers (zie uitsplitsing hieronder)	
	Nieuwe middelen Coalitie Akkoord	30		Ondersteuning van initiatieven van Amsterdammers, bedrijven, organisaties en maatschappelijke instellingen op energietransitie en verduurzaming stad	
	Nieuwe Energiefonds Toevoeging AIF 2013	15,2			
	Tenderregelingen Resterend AIF	2,5			
	Lopende investeringen in projecten uit AIF	7,5		Lopende projecten	
	Lopende investeringen, regelingen Amsterdams Klimaat en Energiefonds (AKEF)	45		Investeren in projecten van bedrijven die bijdragen aan reductie CO2 uitstoot en verbeteren luchtkwaliteit	
	Amsterdamse energielening (risicoafdekking door AIF)	10		Verduurzaming bestaande woningvoorraad	
Reservering verduurzaming Woningvoorraad	bestemmingsreserve	8		verduurzaming bestaande woningvoorraad/ Nul op de Meter	
Luchtkwaliteit (2015 - 2018)	Toegekende VGS-middelen, algemene dienst en Rijksmiddelen (subsidies via Provincie NH) + reservering Meerjarenbegroting	34,4		Amsterdam haalt de norm (voortzetten pakket maatregelen) en Amsterdam Steeds Schoner (nieuw pakket maatregelen)	
Algemene middelen agenda duurzaamheid (2015 - 2018)	Totaal	21		Uitvoer overige acties en maatregelen agenda duurzaamheid in stad en stadsdelen	
	Algemene Dienst 2015	7			
	Algemene dienst 2016 - 2018 jaarlijks 4,7 mln euro	14,1			

Dat bedrag wordt voornamelijk (ruim 160 miljoen) ingezet voor bovengenoemde investeringen. Dit bedrag bevat zowel vrij besteedbare middelen, reeds gecommiteerde middelen of lopende investeringen en incidentele middelen.

3.3.1 Investeren in luchtkwaliteit

Het totaal beschikbare programmabudget om te investeren in maatregelen ter verbetering van de luchtkwaliteit voor de jaren 2015-2018 komt op 34,4 miljoen euro.

Voor de reeds vastgestelde maatregelen luchtkwaliteit is dekking vanuit toegekende algemene middelen, een bijdrage uit het Centraal Mobiliteitsfonds (zogenoemde VGS-middelen) en Rijksmiddelen (als subsidies verstrekt door Provincie Noord-Holland). Deze middelen zijn beschikbaar gesteld om uitvoering te kunnen geven aan het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit. De middelen vanuit de VGS en het Rijk vormen het overgrote deel van het beschikbare budget. Heroverwegingen zullen de komende periode plaatsvinden over de doelmatigheid van de Euro 6-subsidie en of er een premiereregeling noodzakelijk is bij de invoering van de Schone Parkeerregeling.

In het Meerjarenvoorstel voor het Centraal Mobiliteitsfonds (begroting 2015) voor de jaren 2017 en 2018 is per jaar 5,8 miljoen euro gereserveerd voor de uitvoering van het in deze agenda gepresenteerde programma Luchtkwaliteit.

3.3.2 Overige gemeentelijke middelen

De gemeente investeert ook vanuit andere portefeuilles in duurzaamheid in de stad. Deze investeringen zijn in het onderstaande overzicht niet opgenomen. Het gaat onder andere om (niet uitputtend):

- de labelstappensubsidie voor corporaties (portefeuille Wonen),
- investeringen in gezonde scholen (portefeuille Onderwijs),
- het uitvoeren van de Europese structuurfondsen, waarvan deze periode een deel gelabeld is voor 'koolstofarme economie', en het programma Amsterdam Smart City (portefeuille Economie),
- investeringen in de waterketen en water- en regenbestendigheid (portefeuille Water),
- investeringen vanuit het Groenfonds ten behoeve van klimaatadaptatie (portefeuille Openbare Ruimte en Groen),
- investeringen vanuit Sportaccommodatiefondsen in duurzame sportaccommodaties (portefeuille Sport)

4. Monitor

De Agenda Duurzaamheid omvat doelstellingen en richting op vijf transitiepaden en geeft de gemeentelijke werkwijze weer. Daarbij hoort een pakket aan maatregelen en acties voor 2015 en begin 2016. Deze acties worden jaarlijks, naar aanleiding van monitoring op doelen en activiteiten aangevuld en bijgesteld waar nodig.

4.1 Wijze van rapportage

Om vanuit de gemeenteraad, het college van B&W en bestuurscommissies bij te kunnen sturen formuleert en rapporteert het college van B&W over doelen, inspanningsverplichtingen en resultaatsafspraken. Daarvoor wil het college van B&W de volgende werkwijze hanteren:

1. In de begroting worden doel- en activiteitsindicatoren opgenomen, die horen bij de transitiepaden duurzame energie, schone lucht en circulaire economie. Deze houden verband met de volgende vragen:
  - a. Wekken we in de stad meer duurzame energie op?
  - b. Besparen we in de stad meer energie?
  - c. Wordt de lucht in Amsterdam schoner?
  - d. Scheiden we in de stad meer huishoudelijk afval?

Voor het transitiepad klimaatbestendigheid geldt dat rapportage plaatsvindt in het begrotingsonderdeel water, aan de hand van de daar vermelde indicatoren. Voor het transitiepad gemeente duurzaam is rapportage geborgd in de verplichte paragraaf duurzaamheid in de jaarrekening. Voor de transitiepaden duurzame energie, schone lucht en circulaire economie, ontbraken in de begroting nog doel- en activiteitsindicatoren. Deze zijn onder 4.2 opgenomen.

2. In de Jaarrekening rapporteert het college over deze indicatoren.

In de Jaarrekening is daarnaast de verplichte paragraaf duurzaamheid opgenomen. In deze paragraaf rapporteert het college over de voortgang op de CO₂-routekaart én op de doelstellingen rond Duurzaam Inkopen. De duurzaamheidsindex, zoals opgenomen in de Jaarrekening, wil het college terug

laten komen in een jaarlijks voor de stad te publiceren 'Staat van Duurzaam Amsterdam', op basis waarvan het gesprek met de stad gevoerd wordt (zie onder punt 3). Daartoe is de duurzaamheidsindex aangepast aan deze agenda.

3. Het college wil de hele periode intensief met de stad en de regio in gesprek zijn over de uitvoering van de Agenda Duurzaamheid. Eén van de elementen is om aan te sluiten op relevante platforms waar gesprekken over duurzaamheid al plaats vinden. De 'Staat van Duurzaam Amsterdam' is ook een manier om dit gesprek met de stad te voeren. In de bijbehorende jaarlijkse publicatie staan in ieder geval:
  - a. Een kwantitatieve duurzaamheidsindex met trends en ontwikkelingen, facts en figures, zoals de CO₂-uitstoot van de stad,
  - b. Overzicht van resultaten van duurzaamheidsinitiatieven in de stad en regio,
  - c. Agenderen van nieuwe vragen over uitvoering, nieuwe kansen en ontwikkelingen.

4.2 Overzicht doel- en activiteitenindicatoren

Onder voorbehoud van de integrale afweging van besluitvorming over de begrotingsindicatoren bij de 4-maandsrapportage door het college en de gemeenteraad is het voorstel om de volgende doel- en activiteitenindicatoren op te nemen, die horen bij de transitiepaden duurzame energie, schone lucht en circulaire economie.

Wekken we in de stad meer duurzame energie op?

Indicatoren doelen	Peilwaarde	Streefwaarden		
	Nulmeting 2013	2016	2018	2020
Jaarlijkse duurzame energie productie per inwoner	100 (ca. 3,3 GJ/inw)	106	113	120
Indicatoren activiteiten				
Capaciteit in MW aan opgestelde zonne-energie	9 MW	25 MW	75 MW	160 MW
Capaciteit in MW opgestelde windenergie	67 MW	67 MW	76 MW	85 MW

Vebruiken we in de stad minder energie?

Indicatoren doelen	Peilwaarde	Streefwaarden		
	Nulmeting 2013	2016	2018	2020
Jaarlijks energieverbruik per inwoner	100 (68 GJ/inwoner)	91	85	80
Indicatoren activiteiten				
Aantal woningequivalenten aangesloten op stadswarmte	62.000	70.500	81.000	102.000
Nul op de meter-woningen geregeld	0		1000	

Wordt de lucht in Amsterdam schoner?

Indicatoren doelen	Peilwaarde	Streefwaarden		
	Nulmeting 2014	-	-	2025
Concentratie stikstofdioxide op de zwaarst belaste locatie	100 (46,2 microgram)			65 (30 microgram)
Hoogst gemeten concentratie roet	100			70
Indicatoren activiteiten				
Aantal openbare oplaadpunten voor elektrisch vervoer	1.000	2.500	4.000	
Aantal cargohubs	3	-	5	

Scheiden we in de stad meer huishoudelijk afval?

Indicatoren doelen	Peilwaarde	Streefwaarden	
	Nulmeting 2013	2016	2020
Percentage gescheiden afval	19%	30%	65%

4.3 Vernieuwde duurzaamheidsindex

De gemeentelijke duurzaamheidsindex (zoals tot nu toe opgenomen in de Jaarrekening) geeft langjarige trends op duurzaamheid en startte in 2010. Deze index is op onderdelen aangepast op deze agenda. Deze index wordt jaarlijks opgenomen in de jaarlijkse duurzaamheidspublicatie van de gemeente en verdwijnt uit de Jaarrekening. In de Jaarrekening kan daarmee de focus liggen op het sturen op de resultaten en doelen uit de collegeperiode. Wat verandert er ten opzichte van de huidige index.

A. de volgende indexonderdelen worden toegevoegd:

- Jaarlijks opgewekte duurzame energie per inwoner (gigajoules/inwoner)
- Jaarlijkse verbruikte hoeveelheid energie per inwoner (gigajoules/inwoner)
- Concentratie stikstofdioxide $\mu\text{g}/\text{m}^3$ op zwaarst belaste locaties
- Concentratie roet op zwaarst belaste locaties

B. de volgende indexonderdelen blijven gelijk:

- CO₂-emissie per inwoner, uitstoot van CO₂ in ton CO₂ per inwoner per jaar (bron: uitstoot conform CO₂-jaarsverslag, inwoneraantal O+S)
- Aandeel van de fiets in de modal split (inverse), aandeel van de fiets in het totaal van de passeringen fiets en auto op 15 meetpunten rond het centrum, (bron: DIVV)

C. de volgende indexonderdelen vervallen:

- Energieverbruik kleinverbruikers per inwoner, energiegebruik particulieren in gigajoules per inwoner per jaar
De foutmarge van aangeleverde cijfers (bron: Alliander) op onderscheid zakelijk en particulier energieverbruik blijkt dusdanig, dat van een goede constante rapportage geen sprake is.
- Aantrekkelijkheid Amsterdam voor vestiging nieuwe bedrijven, notering op ranglijst European Cities Monitor (ECM), inverse niet nodig (bron: Cushman & Wakefield)
Deze notering zegt niets over duurzaamheid, of de lijnen uit de agenda. Er is nog geen vervangende lijst gevonden die iets zegt over circulaire economie.
- Energieverbruik bedrijven per toegevoegde waarde, verbruik elektriciteit + aardgas in megajoule (MJ) per euro toegevoegde waarde.
Onderscheid zakelijk en particulier energieverbruik blijkt foutgevoelig.
- Leefomgevingsindicator groen/tevredenheid (inverse)
Rapportcijfer o.b.v. vraag 'Hoe tevreden bent u met uw buurt?' (bron: Wonen in Amsterdam)
Houdt geen verband met inhoudelijke lijnen agenda duurzaamheid
- NO_x emissie per inwoner, Gemiddelde concentratie NO₂ + gemiddelde concentratie NO van 10 meetstations in µg/m³, (bron: metingen luchtkwaliteit GGD)
Vervangen door stikstofdioxide en roet, geeft een betere weergave van de kwaliteit van de lucht in de stad.
- Aandeel schone vrachtauto's en bestelauto's (inverse)*
(% vrachtauto's met Euro 4 of schoner + % bestelauto's met Euro 4 of schoner) / 2. (bron: TNO)
Zegt iets over landelijke trend, niets over Amsterdam

IV Overzicht

In het overzicht is het uitvoeringsprogramma samengevat op doelen, richting en maatregelen. Ook is hier de planning voor bespreking of instemming door het stadsbestuur weergegeven. Ten slotte wordt een samenvatting gegeven van deze agenda.

1. Uitvoeringsprogramma

Energie

Doelstelling	Focus 2015-2018	Acties en maatregelen	Agenda
Meer duurzame energie produceren: in 2020 20% meer duurzame energie per inwoner dan in 2013	Bijdragen aan toename van zonne-energie in Amsterdam naar 160 MW in 2020	Bewoners en bedrijven in de stad actief op de mogelijkheden van zonne-energie wijzen, op basis van energieatlas analyse	2015- 2018
		Organiseren van een tender/prijsvraag voor de ontwikkeling van een grootschalige zonneweide in de stad	2015- 2016
	Mogelijk maken van minimaal 18 MW extra windenergie in Amsterdam in 2020; focus op havengebied, NoorderIJplas en NDSM werf; participatie Amsterdammers mogelijk maken	Met de provincie tot overeenstemming komen over locaties	2015
		Mogelijk maken versnelling aansluittempo bestaande stad en verduurzamen stadswarmte; 87.000 aansluitingen in 2018 en 102.000 in 2020	Kaders geven voor bestaande stad en nieuwbouw dmv Plan van Aanpak Warmte; incl. uitgangspunten voor betaalbaarheid, openheid netwerk en verduurzaming
Minder energie verbruiken: in 2020 20% minder energie verbruiken per inwoner dan in 2013	Verduurzamen bestaande woningvoorraad, bijdragen aan afspraken SER Energieakkoord	Bijdragen aan afspraak Sociale woningbouw gemiddeld label B in 2020 (SER energieakkoord) door het 'hoe' in te vullen met corporaties (b.v. labelstappen, duurzame opwek)	2015
		Vorbereiden pilot project(en) Nul Op de Meter, in bestaande gestapelde bouw, samen met partners in de stad, t.b.v. opschaling verduurzaming gestapelde bouw	2015 - 2018 Q3 2015 (Raad)
		Ondersteunen eigenaren/ VVE's/ huurders via subsidieregelingen in 2015. Programma Sanering Verkeerslawaaï combineren met energiebesparingsmaatregelen.	2015
		Onderzoek energiearmoede	Q2 2015 (B&W)
	Uitvoeren afspraken SER Energieakkoord: hogere prioriteit voor energiebesparing bij bedrijven. O.a.: in 2018 voldoen alle grootverbruikers energie aan de Wet Milieubeheer, of hebben hierover afspraken gemaakt met bevoegd gezag	Afspraken maken met sectoren, ketens of gebieden op basis van landelijke of internationale keurmerken, o.a. energiebesparing. Belonen met verminderd toezicht waar mogelijk	2015 - 2018
		Opdrachtgeven aan Omgevingsdienst om systematisch het besparingspotentieel bij de ca 950 grootverbruikers te controleren, met als doel verzilveren besparingspotentieel op basis Wet Milieubeheer daar waar nog geen afspraken zijn gemaakt	2015 - 2018
	111 Bestaande scholen PO/VO/ (V)SO gezond en energie efficiënt maken. Nieuwe scholen worden volgens de norm 'frisse scholen B', op basis verordening gebouwd.	Plan Gezonde scholen 2015-2018, uitvoering 2015	Q1 2015 (B&W/Raad)
		Start aanpak door gemeente van 15 tot 20 PO-scholen in 2015 op basis van afspraken en cofinanciering gemeente en schoolbesturen	2015
		Opnemen PVE frisse scholen klasse B in de verordening huisvestingsvoorzieningen 2016 ten aanzien van nieuw te bouwen scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO en voortgezet onderwijs (VO)	2016
		Plan van Aanpak Gezonde Scholen (PO, VO en (V)SO) voor de periode 2016 - 2018	Q 4 2015 (Raad)
	Verduurzamen sportaccommodaties	Uitvoeren project Duurzame Amsterdamse Sportverenigingen, tenminste 25% van de 176 buitensportverenigingen met een clubhuis verduurzamen	2015
		Duurzaamheidscriteria opnemen in de Subsidieregeling voor Verenigingsaccommodaties Buitensport. Investeren vanuit Sportaccommodatiefonds in duurzame sportparken, op basis van cofinanciering	2015
Nieuwbouw –woningen en utiliteit- in 2020 energieneutraal ontwikkelen. Tot 2020 75% nieuwbouwportfolio energieneutraal bouwen. Houthavens, Buiksloterham + nieuwe gebieden worden speciale duurzaamheidsgebieden	Duurzaamheid laten meewegen in de criteria (>30%) bij de selectie van ontwikkelplannen en ontwikkelende partijen, opnemen in beleid selectiecriteria	2015	
	Openstellen Amsterdamse Energielening voor nieuwbouw	2015	
	Selecteren aanvullende speciale duurzaamheidsgebieden	2015	

Schone lucht

Doelstelling	Focus 2015-2018	Acties en maatregelen	Agenda	
<p>De lucht in Amsterdam wordt gezond, met zo min mogelijk stikstofdioxide, fijnstof en roet.</p> <p>1. De concentratie stikstofdioxide (NO₂) is in 2025 maximaal 30 microgram/m³ op de zwaarst belaste locatie; in 2015 wordt de wettelijke norm niet overschreden. Dat betekent dat het percentage in 2025 t.o.v. 2015 met 35 procent afneemt.</p> <p>2. De hoogst gemeten concentratie roet is in 2025 30 procent lager dan in 2013.</p>	<p>Amsterdam haalt de norm Voortzetten huidig pakket maatregelen Plan Schone Lucht voor Amsterdam Doel: z.s.m. op alle locaties halen norm Stikstofdioxide</p> <p>Amsterdam steeds schoner/Aanpak per verkeersgroep Ambitie: Zoveel mogelijk verkeersgroepen uitstootvrij in 2025 en anders zo schoon mogelijk OV Uitstootvrij in 2026</p>	<p>1. Uitvoeren Subsidieprogramma Elektrisch Vervoer</p> <p>2. Uitvoeren Subsidieprogramma Euro6/alternatieve brandstoffen</p> <p>3. Verder uitrol maatwerk verschonen zakelijke veelrijder</p> <p>4. Voorbereiding Schoner Parkeren (invoeren 1/1/2016)</p> <p>5. Uitvoeren locatiespecifieke maatregelen (met name doorstroming)</p> <p>6. Uitwerken plan laatste overschrijdingen weg vóór 2018 (in overleg met Rijk en Europa)</p>	2015 - 2018	
		Overleg voeren met vertegenwoordigers van openbaar vervoersbedrijven, vracht, bestel, taxi, touringcars. Dit overleg is gericht op het vast stellen van afspraken over stimulering, facilitering en regulering en gericht op een helder verschoningsdoel per groep (lieft uitstootvrij binnen de ring in 2025) en over de fasering naar dit doel.	2015	
		Per verkeersgroep vaststellen van afspraken verschoningsdoelen, faciliterende, stimulerende en regulerende maatregelen	Q 4 2015 (Raad)	
		Milieuzone bestelvoertuigen; minimaal Euro III diesel (niet ouder dan 1/1/2000)	Q1 2017	
		Milieuzone taxi's; minimaal Euro 5 diesel	Q1 2018	
		Milieuzone touringcars; minimaal Euro IV diesel	Q1 2018	
		Invoeren van leeftijdseisen aan parkeervergunningen, Euro 4 diesel (niet ouder dan 1/1/2000) en Euro 1 benzine (niet ouder dan 1/7/1992) als reguleringsmaatregel particuliere voertuigen (uitwerking raadsbesluit 2013)	Q 3 2015 (Raad)	
		In samenwerking met GVB toewerken naar een uitstootvrij openbaar busvervoer in 2026	2015 - 2018	
		Onderzoek, met het GVB, naar de mogelijkheden tot verschonen gemeentelijke veerponten (haalbaarheid, kosten, effect luchtkwaliteit)	2015	
		Slimmere logistiek bevorderen door het gebruik van de huidige 3 cargohubs verder te stimuleren en faciliteren en ruimte te bieden voor 2 extra duurzame cargohubs.	2015 - 2018	
		Mogelijkheid onderzoeken en voorleggen van milieuzone voor 2-takt snorscooters	Q2 2015 (Raad)	
		Koploperspositie Elektrisch Vervoer behouden	Vraaggestuurd uitbreiden van openbare oplaadpunten te streven naar 4.000 oplaadpunten in 2018	2015 - 2018
		Afronding aanbesteding uitbreiding oplaadinfrastructuur EV	Q1 2016 (B&W)	
		Locatiespecifieke oplossingen Doel: halen norm en ontlasten zwaarst belaste locaties	<p>1. Monitoring en onderzoek naar zwaarst belaste locaties</p> <p>2. Onderzoek concrete locatiespecifieke maatregelen</p> <p>3. Uitvoering maatregelen</p>	2015 - 2018

Circulaire economie

Doelstelling	Focus 2015 - 2018	Acties en maatregelen	Agenda	
Stimuleren van innovatie, onderzoek en circulaire bedrijvigheid	Innovatieprogramma circulaire economie waarbij private en publieke partijen Amsterdam gebruiken als proeftuin voor circulaire economie.	De gemeente realiseert een op circulaire economie gericht stedelijk innovatieprogramma ism met kennisinstellingen en start met de quick scan Circulaire economie. Tevens input voor langjarig innovatieprogramma circulaire economie van AMS	Q4 2015 (B&W)	
	Van bezit naar gebruik stimuleren	Integrale visie op deeleconomie (van producten, woningen/kantoren tot autodelen) en Overzicht kansen voor versterken reparatie en recyclingbranche	Q1 2016 (Raad) 2015	
	Bestaande bedrijvigheid versterken en nieuwe bedrijvigheid stimuleren	Plan van aanpak inzet bestaand economisch instrumentarium ten behoeve van circulaire economie	Onderzoek ism de Amsterdam Economic Board en de MRA gemeenten welke bijdrage bijv. maakindustrie, creatieve sector, logistiek en financiële dienstverlening kunnen leveren aan transitie naar circulaire economie	2015 2015 - 2016
			In het Havengebied in samenwerking met het Havenbedrijf, AEB Amsterdam en Waternet bedrijvenclusters op gebied van circulaire en biobased economy versterken w.o. recycling, duurzame energie en groene chemie	2015 - 2018
Meer grondstoffen en materialen terugwinnen	Inzet op meer circulair gebruiken van bouwmaterialen in bouwsector	Green Deal met ketenpartners Bouwsector: plan maken voor sluiten kringlopen bouwafval, twee projecten uitvoeren en inzet extra banen	Q4 2015 (B&W)	
	65% huishoudelijk afval scheiden in 2020	Uitvoeringsplan Afval opstellen, met keuzes t.a.v. inzamelings- en verwerkingsmodellen, organisatiemodel keten, investeringsvoorstel GF(T) inzameling huishoudens en plan van keuze hoe gescheiden inzameling grofvuil, zwerfafval openbare ruimte en afval kantoren en winkels te bevorderen	Q2 2015 (B&W)	
		AEB Amsterdam heeft de ambitie om in 2018 vier keer zoveel grondstoffen uit afval te halen als in 2014: nascheiden huishoudelijk restafval, opwerken mineralen uit bodemas, opwerken brongescheiden stromen, onderzoeken slimmere inzamelmethodieken om hoger scheidingspercentage te realiseren	2015 - 2018	

Klimaatbestendige stad

Doelstelling	Focus 2015-2018	Actie en maatregelen	Agenda
Vanaf 2020 is klimaatadaptatie in het relevante gemeentelijke beleid verankerd	Regenbestendigheid van de stad borgen in het primair proces (programma Rainproof)	Onderzoek afronden naar knelpunten regenbestendigheid in de stad, plan van aanpak opstellen voor vervolg	Q2 2015 (B&W)
		Werk met werk maken via de ruimtelijke ontwikkelingsprojecten en de beheer- en onderhoudscyclus van de stad.	2015
		Het activeren van burgers, ondernemers, en maatschappelijke partijen via communicatie en stimuleringsprogramma's	2015
		Onderzoek afronden naar mogelijkheid fiscale prikkels regenbestendig maken van eigen bezit door Amsterdammers	Q4 2015
	Waterbestendigheid van de stad borgen in het primair proces (portefeuille Water)	Adaptiestrategie opstellen regio Amsterdam, met aandacht voor kritische infrastructuur, gebiedsgerichte maatregelen, governance, regelgeving en financieringsopties	2015 - 2018
	Bijdragen vanuit Groen en Openbare ruimte aan water en regenbestendigheid	De Handleiding Openbare Ruimte (de Puccini-methode) rainproof maken	2015
		Opstellen van Agenda's Groen met daarin opgenomen aandacht voor functie groen en openbare ruimte bij water en regenbestendigheid, inzet groenfondsen	2015

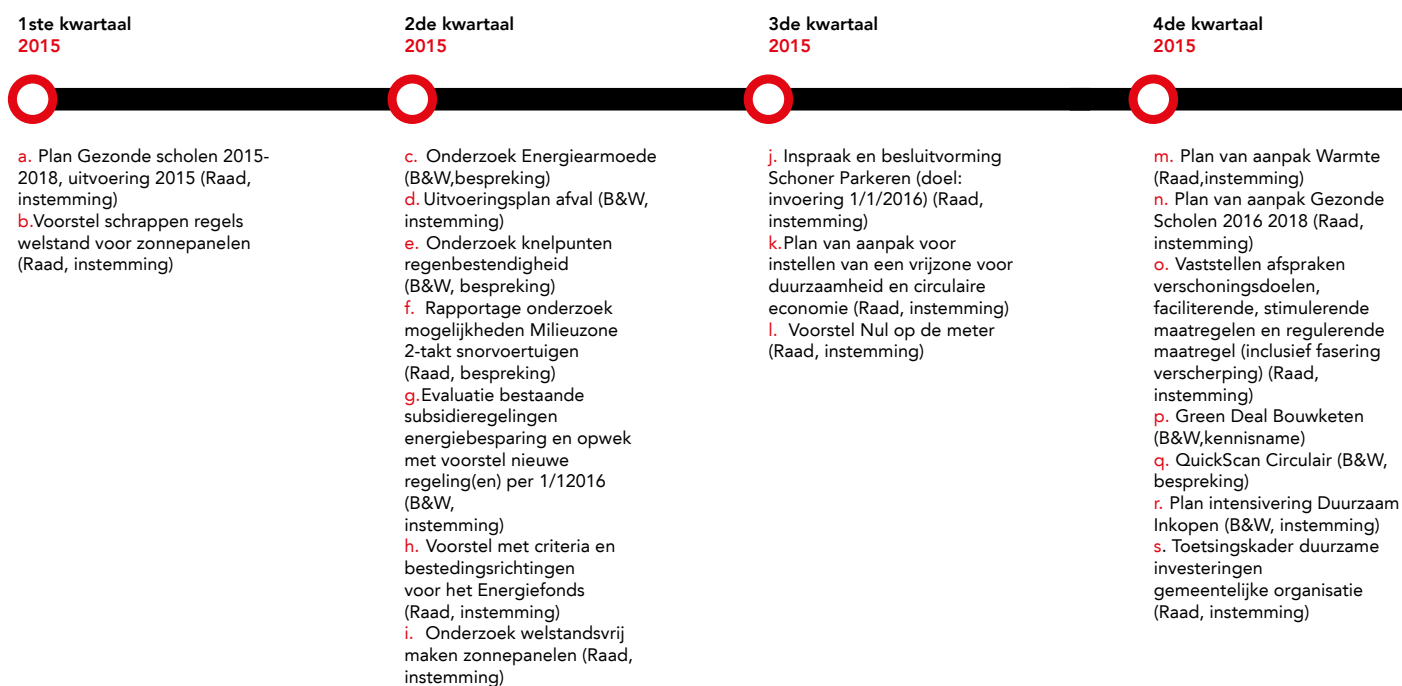
Gemeente duurzaam

Doelstelling	Focus 2015-2018	Acties 2015 - 2018	Transitiepaden
Gemeente bespaart 45 % CO2 per 1/1/2025 op de gemeentelijke bedrijfsvoering	Uitvoeren routekaart 'Gemeente CO2 neutraal'	Acties zijn, met trekker én jaar van actie in de routekaart benoemd op het gebied van kantoren, ICT, wagenpark, openbare verlichting	
Gemeentelijke inkoop voldoet aan doelen agenda duurzaamheid	Systeem in beeld, Ambities omzetten naar doelstellingen voor inkooptrajecten en segmenten én borgen in nieuwe gemeentelijke organisatie van inkoop met lead buyers en opdrachtgevers	Opstellen plan Intensiveren duurzaam inkoop. Q4 (B&W)	
	De facilitaire sector verhoogt het percentage afvalscheiding op kantoren fors, 75% in 2018	Opstellen plan van aanpak Afvalscheiding	
	Doorzetten lopende maatwerktrajecten	Stappenplan verschonen eigen wagenpark (elektrisch)	
		Plan sluiten kringlopen beton en gebakken klinkers in de GWW, samenwerking gemeente, betonproductfabrikanten, aannemers en recyclingbedrijven	
Gemeente biedt helder kader om duurzame investeringen te vergemakkelijken		Voorstel presenteren aan de raad met daarin het toetsingskader voor duurzame investeringen, met daarin heldere set regels te hanteren bij investeringsbeslissingen op het gebied van duurzaamheid in de eigen organisatie	

Aanpak

AANPAK	Focus 2015-2018	Acties 2015 - 2018	Agenda	Gerelateerd aan Transitiepaden
	Slimmer omgaan met regels	Instellen vrijzone voor duurzaamheid en circulaire economie, uitzoeken met belanghebbenden waar en hoe. Plan van Aanpak voor uitvoering	Q3 2015 (Raad)	
		Beter toegankelijk maken van informatie rondom de regels qua welstand in relatie tot duurzame initiatieven, hiertoe opstellen van een handreiking voor Amsterdammers en bedrijven	2015	
		Welstandsvrij maken zonnepanelen, onderzoek schrappen welstandsregels in relatie tot zonnepanelen	Q1 + Q2 2015 (Raad)	
	Investeringsruimte bieden aan projecten in de stad	Openeren nieuwe tenders voor duurzame projectvoorstellen	Q1 2015 (B&W)	
		Opzetten nieuw Energiefonds voor duurzame investeringen, met criteria en bestedingsrichtingen, aantrekken externe financiering	Q2 2015 (Raad)	
		Evalueren en mogelijk stoppen van (af) lopende gemeentelijke regelingen met betrekking tot energie en verduurzamen woningvoorraad, voorstel nieuwe regelingen die ingaan uiterlijk per 1/1 2016	Q2 2015 (B&W)	
	Kennis en innovatie stimuleren en inzicht door data genereren	Quick Scan Circulair uitvoeren	Q4 2015 (B&W)	
		Dataverzameling, analyse en simulering t.b.v. Water- en regenbestendigheid; Energieatlas toepassen tbv projecten	2015 - 2018	
		Dataverzameling, analyse en toepassing t.b.v. oplaadinfra, schone en slimme distributie en luchtkwaliteit - i.s.m. o.a. GGD en HvA	2015 - 2018	
	Via afspraken in de stad doelstellingen agenda duurzaamheid realiseren	Gebiedsconvenant afsluiten zoals Energiek Zuidoost, Slim Gaasperdam, Buiksloterham	2015	
		Afspraken met bedrijven en sectoren, zoals met de Zorgsector, musea en autobranche	2015 - 2018	
		Afspraken met verkeersgroepen t.b.v. verschonen mobiliteit	2015	

2. Planning

De Agenda Duurzaamheid omvat, naast ambitie en richting voor de komende collegeperiode, een pakket aan maatregelen en acties voor 2015 en begin 2016. Dit uitvoeringsprogramma wordt jaarlijks, naar aanleiding van monitoring op doelen en activiteiten, aangevuld en bijgesteld waar nodig. Hierboven ziet u een overzicht van de belangrijkste acties en maatregelen, in de tijd geplaatst. Ook is aangegeven of de gemeenteraad, of B&W het orgaan is dat op dat moment betreffend plan of product aangeboden krijgt.

1ste kwartaal
2016

1ste kwartaal
2017

1ste kwartaal
2018

t. Afronding aanbesteding
uitbreiding oplaadinfrastructuur
EV (B&W, instemming)
u. Opstellen van een visie
op de deeleconomie (Raad,
bespreking)

v. Instellen milieuzone
bestelvoertuigen (Raad,
instemming)

w. Instellen milieuzone taxi's
(Raad,instemming)
x. Instellen milieuzone
Touringcars (Raad, instemming)

3. Samenvatting

Amsterdam wil een inhaalslag maken op het gebied van duurzaamheid. Dit doen we in goede samenwerking met partners uit de stad (bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen), niet alleen voor het creëren van breed maatschappelijk draagvlak, maar ook om de energie en doorzettingskracht die al aanwezig zijn in de samenleving te versterken. De Agenda Duurzaamheid is uitgewerkt met kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen, langs vijf transitiepaden, met als rode draad de filosofie van de circulaire economie: innovatie, meer doen met minder, slimmer en hernieuwbaar.

In de agenda zijn de volgende kwantitatieve doelen opgenomen:

1. duurzame energie: in 2020 wordt per inwoner 20% meer duurzame energie opgewekt dan in 2013
2. duurzame energie: in 2020 wordt per inwoner 20% minder energie verbruikt dan in 2013
3. schone lucht: in 2025 is de hoogst gemeten concentratie stikstofdioxide 35% lager dan in 2015
4. schone lucht: in 2025 is de hoogst gemeten concentratie roet 30% lager dan in 2015
5. scheiden van afval: in 2020 wordt 65% van het huishoudelijk afval gescheiden
6. in 2025 is de CO₂-uitstoot van de gemeente 45 procent minder dan in 2012

En de volgende kwalitatieve doelen:

1. zo veel mogelijk verkeer uitstootvrij (of zo schoon mogelijk) in Amsterdam in 2025;
2. een circulaire economie te realiseren met nieuwe vormen van productie, distributie en consumptie;
3. op basis van de door het College van B&W in 2014 ondertekende intentieverklaring „Ruimtelijke Adaptatie” klimaatadaptatie in 2020 in het relevante gemeentelijke beleid te verankeren;
4. de gemeentelijke inkoop voldoet aan de doelstellingen uit deze Agenda voor de transitie naar circulaire economie, het scheiden van afval, energie en slim en schoon vervoer.

Duurzame energie:

In 2020 wordt per inwoner 20% meer duurzame energie opgewekt dan in 2013 en wordt per inwoner 20% minder energie verbruikt dan in 2013.

Daar draagt de gemeente Amsterdam aan bij door:

- Vermeerderen wind met als doel 85 MW opgesteld vermogen in 2020 (nu 67 MW) door zoeken naar locaties voor windturbines in de Amsterdamse Haven, rond de Noorder IJplas en de NDSM-werf, participatie van Amsterdammers mogelijk te maken;
- Vermeerderen zon met als doel 160 MW opgesteld vermogen in 2020 (nu 9 MW) door o.a. doelgroepen in de stad actief wijzen op de mogelijkheden van zonne-energie, welstandsregels te versoepelen, projecten te ondersteunen vanuit het Energiefonds en afspraken te maken met corporaties en bedrijven over het benutten van hun daken;
- Faciliteren van de uitbreiding van het aantal aansluitingen op het stads-warmtenet naar 102.000 in 2020 (nu 62.000), door hiervoor een Plan van Aanpak Warmte op te stellen, met de nadruk op openheid van het netwerk, betaalbaarheid van de oplossing en duurzaamheid van de bronnen;
- Afspraken met woningcorporaties te maken op basis van de toezegging van de sector in het Energieakkoord over verduurzaming van hun woningvoorraad naar gemiddeld label B in 2020;
- Mogelijk maken van ten minste 1.000 nul op de meter woningen in de gestapelde bouw ten behoeve van de versnelling verduurzaming woningbouw;
- Inzicht krijgen in energiearmoede en mogelijke oplossingen;
- Afspraken met sectoren over verduurzaming van hun bedrijfsvoering en met meer prioriteit voor toezicht en handhaving van de energiebesparingsverplichting uit de Wet milieubeheer; in deze periode van nagenoeg alle circa 950 grootverbruikers in de stad te

hebben vastgesteld of zij voldoen aan de energiebesparingsverplichting uit de Wet milieubeheer, of dat hierover afspraken zijn gemaakt;

- Zorgen dat 111 scholen in Amsterdam een fris binnenklimaat krijgen en energiebesparende maatregelen kunnen nemen of duurzame energie gaan opwekken (111 van totaal 269 scholen, waarvan 90 al aangepakt in de vorige 8 jaar) en door de verordening huisvestingsvoorzieningen 2016 voor nieuw te bouwen scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs ((V)SO) en voortgezet onderwijs (VO) hierop aan te passen (naar frisse scholen klasse B);
- Verduurzaming sportaccommodaties mogelijk te maken door o.a. uitvoeren project duurzame Amsterdamse sportverenigingen, met als doel om ten minste 25% van buitensportverenigingen met een clubhuis te verduurzamen, en door te investeren vanuit het Sportaccommodatiefonds in nieuwbouw en bestaande gebouwen en te onderzoeken of cofinanciering vanuit het Energiefonds mogelijk is;
- Inzetten op energie neutrale nieuwbouw door duurzaamheid voor minimaal 30 procent (in betekende mate) mee te laten wegen in de criteria bij de selectie van ontwikkelplannen en ontwikkelende partijen.
- Gebieden aan te wijzen naast het reeds bestaande excellente gebied Houthavens en het nieuw te ontwikkelen gebied Buiksloterham, waar in samenwerking met partijen alles uit de kast wordt gehaald qua energiegebruik, duurzame energieproductie (onder meer zonne-energie), materiaalgebruik, klimaatbestendigheid (onder meer tegen heftige regenval) en mobiliteit.

Schone lucht:

In 2025 is de hoogst gemeten concentratie stikstofdioxide 35% lager dan in 2015 en in 2025 is de hoogst gemeten concentratie roet 30% lager dan in 2015 door:

- Voortzetten huidig pakket maatregelen t.b.v. halen norm op stikstofdioxide, pakket aanvullende maatregelen om halen norm te versnellen;
- Te komen tot een maatregelenpakket gericht op verschoning verder dan wettelijke norm (liefst uitstootvrij binnen de ring, anders zo schoon mogelijk) met daarin opgenomen stimulerende, faciliterende en regulerende maatregelen;
- Als onderdeel daarvan regulerende maatregelen, zoals milieuzones, in te stellen voor in ieder geval bestelvoertuigen (per 1 januari 2017), taxi's (uiterlijk per 1 januari 2018), touringcars (uiterlijk per 1 januari 2018) en in 2020 aanscherpen van de milieuzone voor vrachtvoertuigen, om de effectiviteit van stimulerende maatregelen voor deze groepen te verhogen;
- Samen met GVB toewerken naar een uitstootvrij openbaar busvervoer in 2026 en onderzoek te doen naar verschoning gemeentelijke veerponten;
- Behouden koplopersplek elektrisch vervoer door vraaggestuurd uitbreiden oplaadinfra naar 4.000 openbare oplaadpunten in 2018 via aanbesteding (inclusief onderzoek slimme manieren van opladen en koppeling aan duurzame energie en smart grids);
- Mogelijkheid onderzoeken en voorleggen milieuzone voor 2-takt snorscooters;
- Slimmere logistiek bevorderen door met partners voorstel te ontwikkelen om 2 extra cargohubs (goederen overslag) te realiseren in de stad;
- Regeling 'Schoner Parkeren', in te laten gaan per 1 januari 2016.

Circulaire economie:

Een circulaire economie te realiseren met nieuwe vormen van productie, distributie en consumptie door het stimuleren van innovatie, onderzoek en circulaire bedrijvigheid en meer grondstoffen en materialen terug winnen.

- Inzicht krijgen in de omvang van de grondstof- en materiaalstromen die de stad binnenkomen, in de stad gebruikt worden en de stad weer verlaten, de potentiële economische waarde ervan en de mogelijkheden voor gerichte interventies door bedrijven, kennisinstellingen en overheid d.m.v. een QuickScan circulair;
- Ontwikkelen van een stedelijk innovatieprogramma;
- Opstellen van een visie op de deeleconomie, waarin o.a. impact op de samenleving, efficiënter gebruik van consumptiegoederen, veranderende distributiepatronen en verandering van bestaande verhoudingen en regelgeving;
- Een plan van aanpak op te stellen om de inzet van het bestaand economisch instrumentarium aan te wenden voor het versterken van de circulaire economie. Zoals duurzaam ondernemen opnemen in het Amsterdams Ondernemers Programma, het onderzoeken of aansluiting mogelijk is bij de BedrijvenInvesteringsZone, en acquisitiebeleid mede te richten op het aantrekken van duurzame bedrijven;
- Sluiten van een Green Deal met de bouwsector, met daarin afspraken om vrijgekomen bouwmaterialen opnieuw lokaal te gebruiken en op deze wijze additionele arbeidsplaatsen te realiseren;
- Uitvoeringsplan afval opstellen met daarin opgenomen: Keuze tav inzamelingsmodel én verwerkingsmodel; Investeringsvoorstel voor GF(T) inzameling huishoudens, in te bepalen delen van de stad; keuze t.a.v. stimuleren gescheiden inzameling grofvuil, zwerfafval openbare ruimte en afval kantoren en winkels.

Klimaatadaptatie:

Op basis van de door het College van B&W in 2014 ondertekende intentieverklaring „Ruimtelijke Adaptatie“ klimaatadaptatie in 2020 in het relevante gemeentelijke beleid te verankeren door o.a.:

- Programma Rainproof rondt onderzoek af naar knelpunten regenbestendigheid stad en agendeert de uitkomsten bij de verantwoordelijke stakeholders;
- Op basis van de deltastrategie, wordt als onderdeel van het programma waterbestendige stad een adaptiestrategie t.a.v. vitale infrastructuur opgesteld.

Gemeente duurzaam:

De gemeente wil zelf het goede voorbeeld geven. Dit doen we door:

- Het verduurzamen van de gemeentelijke organisatie: uitvoeren van de Routekaart gemeente CO₂-neutraal.
- Intensiveren van professioneel duurzaam inkopen: opstellen van een plan Intensiveren Duurzaam Inkopen;
- De inhoudelijke verantwoordelijkheid voor het toepassen van de doelstellingen en het maken van afwegingen indien er sprake is van extra investeringen bij ambtelijke opdrachtgevers / budgethouders neerleggen; voorstellen van plannen van aanpak voor kansrijke inkooptrajecten;
- Voorbereiden van een toetsingskader voor duurzame gemeentelijke investeringen.

In de transitie naar een duurzame stad heeft de gemeente veel verschillende rollen en een uitgebreid instrumentarium tot haar beschikking. De komende jaren wil het College vooral het verschil maken met de volgende werkwijzen:

Slim omgaan met regels om duurzame initiatieven te ondersteunen door o.a.:

- Ruimte zoeken in de eigen regelgeving en verbeteren van de informatievoorziening hierover (m.n. ten aanzien van welstand);
- Instellen van een of meerdere duurzame vrijzones in Amsterdam;
- Te onderzoeken of bepaalde regels t.a.v. zonnepanelen in de Welstandsnota kunnen worden geschrapt of zonnepanelen geheel welstandsvrij kunnen worden gemaakt;
- Overleg met het Rijk en provincie over het wegnemen van belemmerende wet- en regelgeving en gebruik van experimenteerregelingen;
- Een regionaal loket in te richten waar inwoners advies kunnen inwinnen over het treffen van duurzame maatregelen.

Financieren van transitie door o.a.:

Een eenvoudig, slagvaardig en revoluerend Energiefonds op te zetten. Dit fonds wordt de drager voor investeringen. Door regie te voeren op alle middelen ontstaat er overzicht en is het eenvoudiger om te bepalen hoe de verschillende middelen elkaar kunnen versterken;

- Tenderregelingen voor investeringen van Amsterdamse inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen open te stellen;
- De (af)lopende regelingen van stad en stadsdelen op het gebied van klimaatneutraal bouwen, energiebesparing en energie-opwek in de woningvoorraad te evalueren, en nieuwe voorstellen te doen voor de periode vanaf 1 januari 2016;
- De subsidies ter stimulering van schone mobiliteit voort te zetten in deze periode, om het behalen van de norm op luchtkwaliteit mogelijk te maken.

Inzicht vergroten: samen met partners in de stad verder ontwikkelen van een dataprogramma om relevante (open en real time) datasets in kaart te brengen, te ontwikkelen en voor de stad te ontsluiten, zodat deze gebruikt kunnen worden voor betere integrale projecten en effectiever beleid.

Samenwerken met en afspraken

maken met de stad: op allerlei fronten worden de komende tijd afspraken gemaakt met de stad: met sectoren, ketens of gebieden, met woningbouwcorporaties en ontwikkelaars, met verkeersgroepen, met strategische partners en binnen de gemeente met elkaar om de doelstellingen in de agenda te realiseren en tot uitvoering te komen. Deze afspraken zijn vrijwillig maar niet vrijblijvend.

Monitor: Het college brengt samenhang aan in doelen- en activiteitenindicatoren. Deze worden opgenomen in de begroting en op voortgang gerapporteerd in de jaarrekening en in een jaarlijks op te stellen 'Staat van duurzaam Amsterdam'. In de jaarrekening wordt ook gerapporteerd over de voortgang van de routekaart gemeente CO₂-neutraal en de voortgang van duurzaam inkopen. Voor luchtkwaliteit geldt dat op basis van jaarlijkse prognoses gerapporteerd kan worden. Op basis daarvan kunnen maatregelenpakketten worden aangepast.

Colofon

Amsterdam Duurzaam, *Agenda voor duurzame energie, schone lucht, een circulaire economie en een klimaatbestendige stad*, vastgesteld door de Gemeenteraad van Amsterdam op 11 maart 2015

Tekst en redactie: gemeente Amsterdam, Ruimte en Duurzaamheid, team duurzaamheid

Vormgeving: ABC Vorm, gemeente Amsterdam

Foto's zijn van de hand van Doede Bardok, Gerard Kwakkenbos, Edwin van Eis, Arjan Molenaar, Alphons Nieuwenhuis, Ronald Rijntjes, Marchien Spier en Mirjana Milanovic. Kaarten zijn afkomstig uit eerdere publicaties van DRO, of voor deze gelegenheid bewerkt door Bart de Vries, op basis van gegevens van TNO en Waternet.

Met dank aan: alle partners, initiatiefnemers op duurzaamheid in de stad en collega's van gemeentelijke onderdelen en bedrijven die bijdroegen aan de totstandkoming van deze agenda en bijdragen aan een duurzaam Amsterdam.

